

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
Faculty of Romance and Germanic Philology
Linguistics and Translation Department

Translation project:

The History of the Franks from their Origin to the Death of Charlemagne by
George Payne Reinsford James & Walter C. Perry

Перекладацький проєкт:

Переклад книги Джорджа Пейна Рейнсфорда Джеймса і Волтера С. Перрі
«The History of the Franks from their Origin to the Death of Charlemagne»

BA Paper

Iryna Shutka
PERb22240d

Supervisor:

V. Smitsar, PhD in Philology

Цими підписом завідаю, що подані до захисту
рукопис та електронний документ є ідентичними.
01.06.2026

Shutka

Kyiv 2026

Abstract

The translation project deals with the translation of the chosen fragments of the historical book *The History of the Franks* by George Payne Reinsford James & Walter C. Perry.

The realia representing various aspects of early medieval history and culture, such as Roman and Germanic leaders, emperors, toponyms, religion and beliefs, dignitary titles etc. were chosen as an object of translating analysis. Special attention was given to translating proper names of historical figures, ethnonyms, and toponyms.

A range of translation techniques, including borrowing, calque, amplification and intertextual gloss, were applied to accurately render the identified realia, with the purpose of achieving a balance between source-text fidelity and target-language comprehensibility. The translation analysis revealed that effective translation of realia requires terminological accuracy, consistency, and preservation of the cultural and conceptual meaning.

Keywords: *historical narrative, chronicle, realia, translation techniques, terminological accuracy.*

Анотація

Перекладацький проєкт присвячений перекладу вибраних фрагментів історичної книги Джорджа Пейна Рейнсфорда Джеймса і Волтера С. Перрі “*The History of the Franks*”.

Об'єктом перекладацького аналізу обрано реалії, що відображають різні аспекти ранньосередньовічної історії та культури: номінації римських та германських правителів, імператорів, номінації релігійних концептів, титули сановників, топоніми, тощо. Особливу увагу приділено перекладу власних імен історичних постатей, етнонімів та топонімів.

Для точного відтворення виявлених реалій було застосовано низку перекладацьких прийомів, зокрема запозичення, калькування, ампліфікацію та перекладацький коментар, з метою досягнення балансу між вірністю вихідному тексту та зрозумілістю для носіїв цільової мови. В результаті перекладацького аналізу було з'ясовано, що ефективний переклад реалій вимагає термінологічної точності, узгодженості та збереження культурного та концептуального значення.

Ключові слова: *історичний нарратив, хроніка, реалії, перекладацькі прийоми, термінологічна точність.*

Contents

INTRODUCTION.....	4
CHAPTER 1. Translation of <i>The History of the Franks</i> by George Payne Reinsford James & Walter C. Perry.....	5
CHAPTER 2. Means of rendering realia in the Ukrainian translation of George P. R. James & Walter C. Perry's book <i>The History of the Franks from their Origin to the Death of Charlemagne</i>	29
2.1. Genre features, authorial style, and their manifestation in the novel <i>The History of the Franks</i> by G. James and W.Perry.....	29
2.2. Types of realia in translation studies.....	30
2.3. Basic translation techniques applied in rendering realia in the Ukrainian translation of <i>The History of the Franks</i> by George Payne Reinsford James & Walter C. Perry.....	33
Conclusions.....	40
List of references.....	41
Appendix.....	43

Introduction

This project focuses on the Ukrainian translation of *The History of the Franks from their Origin to the Death of Charlemagne* by George Payne Reinsford James & Walter C. Perry, a major historical work that traces the development of the Frankish state from its earliest beginnings to Charlemagne's reign and death. This book covers political events, dynastic transformations, military campaigns, and cultural shifts that made early medieval Europe what it is today. The purpose of this project is not only to render the text into Ukrainian but also to analyze the historical context and its lexical features.

The historical narrative by George Payne Reinsford James & Walter C. Perry presents a number of characteristic translation challenges. The work requires more than simple linguistic reproduction, due to its chronological narrative style, elaborate syntactic constructions, and the solemn academic style typical of 19th-century historiography. As the authors combine factual accuracy with extensive historical commentary, evaluative judgments, and rhetorical generalizations, the translator must maintain both factual accuracy and stylistic authenticity.

The relevance of this project is conditioned by the growing scholarly and practical interest in the translation of classic English-language historical texts, in particular those by George Payne Rainsford James and Walter C. Perry, which represent the historiographical tradition of the 19th century. *The History of the Franks* is a significant example of historical narrative, combining scientific argumentation, factual thoroughness, and rhetorical expressiveness. However, this work has not yet received proper translation studies attention in the Ukrainian scientific community. The temporal distance separating the original work from today's reader, along with the unique features of the English historical tradition, requires the elaboration of effective translation techniques that guarantee accuracy, stylistic integrity, and the preservation of the author's historical perspective.

The aim of the project is to translate a fragment of *The History of the Franks* by George Payne Rainsford James and Walter C. Perry and to analyse the range of translation techniques applied in rendering realia of the nineteenth-century historiographical prose into the Ukrainian language.

The translation project pursues the following **objectives**:

- 1 to translate several chapters of George P. R. James & Walter C. Perry's book *The History of the Franks from their Origin to the Death of Charlemagne*;
- 2 to examine the key genre-based characteristics and author's style inherent in the 19th century historical narrative;
- 3 to single out all instances of realia from the source text and classify them according to the semantic principle;
- 4 to analyse the translation techniques applied in rendering realia shaping Frankish society between the 3rd and 9th centuries AD.

The data source of the project – *The History of the Franks from their Origin to the Death of Charlemagne* (177 pages) by George Payne Reinsford James & Walter C. Perry and the Ukrainian translation of Chapters 1-3 by Ірина Шутка (23 pages).

The structure of the translation project. The translation project contains an abstract, introduction, translation, translation commentary, conclusions, references and an appendix. The source text comprises 47,532 characters; the target text contains 43,866 characters.

CHAPTER 1. TRANSLATION OF *THE HISTORY OF THE FRANKS* BY GEORGE PAYNE REINSFORD JAMES & WALTER C. PERRY

SOURCE TEXT

FIRST PART

FROM THE FIRST APPEARANCE OF THE FRANKS TO THE DEATH OF CLOVIS (AD. 240-511)

It is well known that the name of —Frank is not to be found in the long list of German tribes preserved to us in the —Germania of Tacitus. Little or nothing is heard of them before the reign of Gordian III. In AD 240 Aurelian, then a tribune of the sixth legion stationed on the Rhine, encountered a body of marauding Franks near Mayence, and drove them back into their marshes. The word —Francia is also found at a still earlier date, in the old Roman chart called the Charta Peutingeria, and occupies on the map the right bank of the Rhine from opposite Coblentz to the sea. The origin of the Franks has been the subject of frequent debate, to which French patriotism has occasionally lent some asperity. At the time when they first appear in history, the Romans had neither the taste nor the means for historical research, and we are therefore obliged to depend in a great measure upon conjecture and combination. It has been disputed whether the word Frank was the original designation of a tribe, which by a change of habitation emerged at the period above mentioned into the light of history, or that of a new league, formed for some common object of aggression or defence, by nations hitherto familiar to us under other names.

TARGET TEXT

ЧАСТИНА ПЕРША

ВІД ПЕРШОЇ ПОЯВИ ФРАНКІВ ДО СМЕРТІ КОРОЛЯ ХЛОДВІГА (240-511pp. н. е.)

Цілком відомо, що термін "франк" не згадується у виданій римським істориком Тацитом книзі "Германія", яка присвячена опису племен, що мешкали на території сучасної Німеччини. Про них майже нічого не відомо до часів правління Гордіана III. У 240 році н. е. трибун шостого легіону Авреліан, що на той час дислокувався на Рейні, поблизу Майнца, зумів зупинити загін франків-грабіжників і відтіснити їх у болота. Топонім "Франція" також згадується у більш ранньому джерелі — давньоримській карті під назвою "Charta Peutingeria"¹. На цій карті він позначає правий берег Рейну від міста Кобленц і аж до узбережжя моря. Походження франків неодноразово ставало темою активного обговорення у суспільстві, що іноді набувало гострого характеру в умовах французького патріотизму. За часів, коли вони вперше з'явилися в історії, римляни не мали ані хисту до історичних досліджень, ані засобів для їх проведення. Саме тому ми змушені значною мірою покладатися на припущення та домисли. Існують суперечки щодо того, чи дійсно термін "франк" був первинною назвою племені, яке внаслідок переселення опинилося в центрі історичної уваги у вищезгаданий період. Альтернативною думкою є те, що це була назва нового союзу, об'єднаного з метою спільного нападу чи оборони, який складався з племен, відомих нам під іншими назвами.

¹ Charta Peutingeria – це середньовічна копія античної дорожньої карти Римської імперії, створена близько 1200 року на основі оригіналу IV–V століть. Збережена у вигляді надзвичайно довгого та вузького сувою завдовжки майже 7 метрів і завширшки лише 34 сантиметри.

We can in this place do little more than refer to a controversy, the value and interest of which has been rendered obsolete by the progress of historical investigation. The darkness and void of history have as usual been filled with spectral theories, which vanish at the challenge of criticism and before the gradually increasing light of knowledge.

We need hardly say that the origin of the Franks has been traced to fugitive colonists from Troy; for what nation under Heaven has not sought to connect itself, in some way or other, with the glorified heroes of the immortal song? Nor is it surprising that French writers, desirous of transferring from the Germans to themselves the honors of the Frankish name, should have made of them a tribe of Gauls, whom some unknown cause had induced to settle in Germany, and who afterwards sought to recover their ancient country from the Roman conquerors. At the present day, however, historians of every nation, including the French, are unanimous in considering the Franks as a powerful confederacy of German tribes, who in the time of Tacitus inhabited the north-western parts of Germany bordering on the Rhine. And this theory is so well supported by many scattered notices, slight in themselves, but powerful when combined, that we can only wonder that it should ever have been called in question. Nor was this aggregation of tribes under the new name of Franks a singular instance; the same took place in the case of the Alemanni and Saxons.

The actuating causes of these new unions are unknown. They may be sought for either in external circumstances, such as the pressure of powerful enemies from without, or in an extension of their own desires and plans, requiring the command of greater means, and inducing a wider cooperation of those, whose similarity of language and character rendered it most easy for them to unite. But perhaps we need look no farther for an efficient cause than the spirit of amalgamation which naturally arises among tribes of kindred race and language, when their growing numbers, and an increased facility of moving from place to place, bring them into more frequent contact. The same phenomenon may be observed at certain periods in the history of almost every

У цьому випадку ми можемо лише згадати про дискусію, значення та інтерес до якої вже втратили актуальність у зв'язку з прогресом у галузі історичних досліджень. Зазвичай, "білі плями" історії були заповнені примарними теоріями, які згодом зникали під тиском критики та в умовах поступового прогресу епохи Просвітництва.

Навряд чи варто нагадувати, що франків зазвичай вважають нащадками колоністів-утікачів із Трої – адже який народ не намагався так чи інакше пов'язати себе з уславленими героями безсмертної пісні? Не дивно, що французькі письменники, які прагнули привласнити собі честь франкського імені, перетворили їх на плем'я галлів, яких з невідомих причин змусили оселитися в Німеччині. Згодом вони намагалися відвоювати свою прадавню батьківщину у римських загарбників. Однак, на сьогоднішній день історики всіх країн, включаючи французьких, одностайні в тому, що франки були потужною конфедерацією германських племен, які за часів Тацита населяли північно-західні райони Німеччини, що межували з Рейном. Ця теорія настільки добре підтверджується багатьма поодинокими свідченнями, які самі по собі незначні, але в сукупності мають переконливу силу, що ми можемо лише дивуватися, як її взагалі могли піддавати сумніву. Таке об'єднання племен під новою назвою "франки" не було єдиним випадком, адже подібне відбулося і з племенами алеманів та саксів.

Причини виникнення цих нових союзів залишаються невідомими. Їх можна шукати як у зовнішніх чинниках, таких як тиск з боку могутніх ворогів ззовні, так і в прояві власних бажань і планів. Це вимагає більших ресурсів і спонукає до розширення спільної діяльності з тими, чия спорідненість мови та характеру робить їхній союз можливим. Проте, можливо, нам не потрібно шукати причини більшої, ніж духовне єднання, яке природно виникає серед племен спорідненої раси та мови, коли їх чисельність зростає, а можливість переміщатися з місця на місце збільшується. Саме це і призводить до частіших контактів між ними. Те саме явище можна спостерігати в певні періоди історії майже кожної

nation, and the spirit which gives rise to it has generally been found strong enough to overcome the force of particular interests and petty nationalities.

The etymology of the name adopted by the new confederacy is also uncertain. The conjecture which has most probability in its favor is that adopted long ago by Gibbon, and confirmed in recent times by the authority of Grimm, which connects it with the German word Frank (free). The derivation preferred by Adelung from *frak*, with the inserted nasal, differs from Grimm only in appearance. No small countenance is given to this derivation by the constant recurrence in after times of the epithet *truces*, *feroces*, which the Franks were so fond of applying to themselves, and which they certainly did everything to deserve. Tacitus speaks of nearly all the tribes, whose various appellations were afterwards merged in that of Frank, as living in the neighborhood of the Rhine. Of these the principal were the Sicambri (the chief people of the old Iscaevonian tribe), who, as there is reason to believe, were identical with the Salian Franks. The confederation further comprised the Bructeri, the Ghamavi, Ansibarii, Tubantes, Marsi, and Chasuarii, of whom the five last had formerly belonged to the celebrated Cheruscan league, which, under the hero Arminius, destroyed three Roman legions in the Teutoburgian Forest. The strongest evidence of the identity of these tribes with the Franks, is the fact that, long after their settlement in Gaul, the distinctive names of the original people were still occasionally used as synonymous with that of the confederation. The Sicambri are well known in the Roman history for their active and enterprising spirit, and the determined opposition which they offered to the greatest generals of Rome. It was on their account that Caesar bridged the Rhine in the neighborhood of Bonn, and spent eighteen days, as he informs us with significant minuteness, on the German side of that river. Drusus made a similar attempt against them with little better success. Tiberius was the first who obtained any decided advantage over them; and even he, by his own confession, was obliged to have recourse to treachery. An immense number of them were then transported by the command of Augustus to the left bank of the Rhine, that, as the Panegyrist expresses it, they might be compelled to lay aside not only their arms but their ferocity. That they were not, however, even then, so

нації. Дух, який породжує це явище, зазвичай виявляється достатньо сильним, аби подолати силу окремих інтересів і дрібних національних амбіцій.

Етимологія назви, обраної новою конфедерацією, також залишається невизначеною. Найбільш ймовірною є гіпотеза, висунута вже досить-таки давно Гіббоном і нещодавно підтверджена авторитетом Грімма, яка пов'язує її з німецьким словом "Frank" (вільний). Похідне слово від "frak", зі вставленим носовим звуком, якому Аделунг надавав перевагу, відрізняється від варіанту Грімма лише візуально. Цьому походженню надається неабияке значення завдяки подальшому постійному використанню таких епітетів, як "truces", "feroces", які франки так любили використовувати стосовно себе і яких вони, безсумнівно, заслужували. У згадках Тацита наводяться майже всі племена, різні назви яких згодом об'єдналися під спільною назвою франки, що мешкали в околицях Рейну. Серед них основну роль відігравали сікамбри – головний народ стародавнього племені іскаевонів, які, за деякими свідченнями, ототожнювалися з салічними франками. До складу конфедерації також входили бруктери, гамаві, ансібарії, тубанти, марси та хасуарії. П'ять з них раніше належали до знаменитого союзу херусків, який під проводом легендарного Армінія знищив три римські легіони в Тевтобурзькому лісі. Найпереконливішим доказом ідентичності цих племен з франками є той факт, що ще довгий час після їхнього поселення на території Галлії, характерні назви корінних народів все ще іноді використовувалися як синоніми до назви конфедерації. Плем'я сікамбрів добре відомі в римській історії своїм активним і заповзятливим духом, а також непохитним опором, який вони чинили найвидатнішим полководцям Риму. Саме це змусило Цезаря переправитись через Рейн поблизу Бонна. За його словами, і з великою ймовірністю, він провів вісімнадцять днів на німецькому березі цієї річки. Римський воєначальник Друз зробив схожу спробу проти них, щоправда, його зусилля виявилися не більш успішними. Тіберій був першим, кому вдалося здобути над ними перевагу, але навіть він, за власним зізнанням, був змушений вдатися до зради. За

utterly destroyed or expatriated as the flatterers of the Emperor would have us believe, is evident from the fact that they appear again under the same name, in less than three centuries afterwards, as the most powerful tribe in the Frankish confederacy

The league thus formed was subject to two strong motives, either of which might alone have been sufficient to impel a brave and active people into a career of migration and conquest. The first of these was necessity, the actual want of the necessaries of life for their increasing population, and the second desire, excited to the utmost by the spectacle of the wealth and civilization of the Gallic provinces.

As long as the Romans held firm possession of Gaul, the Germans could do little to gratify their longings; they could only obtain a settlement in that country by the consent of the Emperor and on certain conditions. Examples of such merely tolerated colonization were the Tribocci, the Vangiones, and the Ubii at Cologne. But when the Roman Empire began to feel the numbness of approaching dissolution, and, as is usually the case, first in its extremities, the Franks were amongst the most active and successful assailants of their enfeebled foe: and if they were attracted towards the West by the abundance they beheld of all that could relieve their necessities and gratify their lust of spoil, they were also impelled in the same direction by the Saxons, the rival league, a people as brave and perhaps more barbarous than themselves. A glance at the map of Germany of that period will do much to explain to us the migration of the Franks, and that long and bloody feud between them and the Saxons, which began with the Gatti and Cherusci and needed all the power and energy of a Charlemagne to bring to a successful close. The Saxons formed behind the Franks, and could only reach the provinces of Gaul by sea. It was natural therefore that they should look with the intensest hatred upon

наказом імператора Августа, значна частина з них була перевезена на лівий берег Рейну, аби, як стверджує панегірист, змусити їх скласти не тільки зброю, а й приборкати свою лють. Однак те, що вони навіть після цього не були остаточно викорінені чи вигнані з країни, як намагалися переконати нас підлесники імператора, свідчить той факт, що менш ніж через три століття вони повертаються під тією ж самою назвою як наймогутніше плем'я у франкській конфедерації.

Сформований таким чином союз мав два вагомні мотиви, кожен з яких окремо міг бути цілком здатним спонукати відважних і активних людей до міграції та завоювань. Першим з них була життєва необхідність в засобах для існування дедалі більшого покоління, а другим – бажання, розпалене видовищем багатства і цивілізації галльських провінцій.

У той час, поки римляни непохитно утримували владу над Галлією, германці були обмежені у своїх можливостях задовольнити свої прагнення. Оселитися в цій країні вони могли лише за певних умов та за умови отримання дозволу імператора. Прикладами колонізації, з якою змирилися, були представники племен трибоків, вангійонів та убіїв у Кельні. Римська імперія почала відчувати неминуче наближення розпаду, і, як це зазвичай буває, спочатку це охопило її околиці. Це змусило франків бути стали активнішими і агресивнішими по відношенню до свого супротивника, оскільки Захід приваблював їх наявністю величезного багатства, яке могло задовольнити їхні потреби та жагу до грабунків. До того ж, їх підштовхнули і сакси, ворожий народ, такий же хоробрий і, вірогідно, навіть більш жорстокий, ніж вони самі. Один лише погляд на карту Німеччини того періоду допоможе нам зрозуміти міграцію франків та тривалу і криваву ворожнечу між ними та саксами, яка розпочалася з племен гатті та херусків. Для успішного завершення цього протистояння знадобилися всі сили та енергія Карла Великого. Сакси відставали від франків, оскільки могли дістатися провінцій Галлії лише морем. Тому було цілком природно, що вони з

a people who barred their progress to a more genial climate and excluded them from their share in the spoils of the Roman world.

The Franks advanced upon Gaul from two different directions, and under the different names of Salians, and Ripuarians, the former of whom we have reason to connect more particularly with the Sicambrian tribe. The origin of the words Salian and Ripuarian, which are first used respectively by Ammianus Marcellinus and Jordanes, is very obscure, and has served to exercise the ingenuity of ethnographers. There are, however, no sufficient grounds for a decided opinion. At the same time it is by no means improbable that the river Yssel, Isala or Sal (for it has borne all these appellations), may have given its name to that portion of the Franks who lived along its course. With still greater probability may the name Ripuarii or Riparii, be derived from Ripa, a term used by the Romans to signify the Rhine. These dwellers on the Bank were those that remained in their ancient settlements while their Salian kinsmen were advancing into the heart of Gaul.

It would extend the introductory portion of this work beyond its proper limits to refer, however briefly, to all the successive efforts of the Franks to gain a permanent footing upon Roman ground. Though often defeated, they perpetually renewed the contest; and when Roman historians and panegyrists inform us that the whole nation was several times —utterly destroyed the numbers and geographical position in which we find them a short time after every such annihilation, prove to us the vanity of such accounts. Aurelian, as we have seen, defeated them at Mayence, in AD 242, and drove them into the swamps of Holland. They were routed again about twelve years afterwards by Gallienus; but they quickly recovered from this blow, for in AD 276 we find them in possession of sixty Gallic cities, of which Probus is said to have deprived them, and to have destroyed 400,000 of them and their allies on Roman ground. In AD 280, they gave their aid to the usurper Proculus, who claimed to be of Frankish blood, but was nevertheless betrayed by them; and in AD 288, Carausius the Menapian was sent to clear the seas of their roving

неприхованою ненавистю ставилися до народу, який перешкоджав їхньому просуванню до більш сприятливого клімату та позбавляв їх частки в здобичі Римської імперії.

Франки наступали на Галію з двох різних напрямків і під різними назвами: салії та ріпуаріанці. При цьому перших із них можна безпосередньо пов'язати з племенем сікамбрів. Походження назв племен, таких як саліанці та ріпуарійці, які вперше були згадані у працях Амміана Марцелліна та Йордана, є дуже сумнівним і стало предметом дискусій серед етнографів. Однак, підстав, для того щоб зробити остаточний висновок, недостатньо. Водночас цілком ймовірно, що річка Іссел, Ісала або Сал (так вона іменувалася в різні історичні періоди), могла дати назву тій частині франків, які жили вздовж її течії. Ще більша ймовірність того, що назва "Ripuarii" або "Riparii" походить від оніма "Ріпа", який римляни використовували для позначення річки Рейн. Жителями узбережжя були ті, хто залишився у своїх стародавніх поселеннях, тоді як їхні родичі-саліанці поступово просувалися вглиб Галлії.

Однак, якщо б ми хотіли коротко згадати про всі послідовні спроби франків закріпитися на римській землі, це б вивело вступну частину цієї історії за межі дозволеного. Незважаючи на неодноразові поразки, вони щоразу відновлювали боротьбу. Та коли римські історики та панегіристи повідомляють нам, що весь народ був кілька разів «вщент знищений», то чисельність та географічне розташування, в якому ми їх знаходимо невдовзі після кожного такого "знищення", доводять нам зовсім протилежне. Як вже згадувалося, Авреліан розгромив їх у 242 році н. е. під Майнцем і вигнав у болотисту місцевість Голландії. Приблизно через дванадцять років вони були знову розгромлені Галлієном, але швидко оговталися від цього удару, оскільки відомо, що в 276 році н. е. вони володіли шістьдесятьма галльськими містами, яких, як вважають, позбавив їх імператор Проб, знищивши 400 000 з них та їхніх союзників на римській території. У 280 році н. е. вони надали допомогу узурпатору Прокулу. Хоч він і стверджував, що має

barks. But the latter found it more agreeable to shut his eyes to their piracies, in return for a share of the booty, and they afterwards aided in protecting him from the chastisement due to his treachery, and in investing him with the imperial purple in Britain.

In the reign of Maximian, we find a Frankish army, probably of Ripuarians, at Treves, where they were defeated by that emperor; and both he and Diocletian adopted the title of Francicus, which many succeeding emperors were proud to bear. The first appearance of the Salian Franks, with whom this history is chiefly concerned, is in the occupation of the Batavian Islands, in the Lower Rhine. They were attacked in that territory in AD 292, by Constantius Chlorus, who, as is said, not only drove them out of Batavia, but marched, triumphant and unopposed, through their own country as far as the Danube. The latter part of this story has little foundation either in history or probability.

The more determined and successful resistance to their progress was made by Constantine the Great, in the first part of the fourth century. We must, however, receive the extravagant accounts of the imperial annalists with considerable caution. It is evident, even from their own language, that the great emperor effected more by stratagem than by force. He found the Salians once more in Batavia, and, after defeating them in a great battle, carried off a large number of captives to Treves, the chief residence of the emperor, and a rival of Rome itself in the splendor of its public buildings.

It was in the circus of this city, and in the presence of Constantine, that the notorious Ludi Francici were celebrated; at which several thousand Franks, including their kings Regaisus and Ascaricus, were compelled to fight with wild beasts, to the inexpressible delight of the Christian spectators. Those of the Frankish prisoners, says Eumenius, whose perfidy unfitted them for military service, and their ferocity for servitude, were given to the wild beasts

франкське походження, та це не завадило їм зрадити його. У 288 році н. е., для звільнення морських просторів від їхніх бродячих човнів, був направлений Караузій Менапійський. Однак, останній вважав за краще закрити очі на їхні піратські дії в обмін на частку від здобичі, а згодом вони допомогли захистити його від покарання за зраду і наділити імператорською владою в Британії.

За правління Максиміана та під його командуванням у Трірі була розбита франкська армія, ймовірно ріпуаріанці. Тоді ж і він, і Діоклетіан прийняли титул «Францикус», який з гордістю носили багато наступних імператорів. Перша згадка про салічних франків, про яких йдеться в цій історії, пов'язана з окупацією Батавських островів у Нижньому Рейні. У 292 році н. е. на цій території їх атакував Констанцій Хлор, який, як кажуть, не тільки вигнав їх з Батавії, але й тріумфально і без опору пройшов через їхню країну аж до Дунаю. Остання частина цієї історії не має під собою ані історичного, ані реалістичного підґрунтя.

Та найбільш рішучий і успішний опір їхньому просуванню чинив Костянтин Великий у першій половині IV століття. Однак, ми повинні ставитися до драматичних описів імператорських літописців з великою обережністю. Навіть з їхніх власних розповідей очевидно, що великий імператор досягав своїх цілей більше за допомогою хитрощів, аніж сили. Зіткнувшись із саліями в Батавії і, здолавши їх у великій битві, він відвіз велику кількість полонених до Тріра, головної резиденції імператора, яка за пишністю своїх громадських будівель могла змагатися з самим Римом.

Саме на арені античного цирку цього міста, в присутності Костянтина відзначалися сумнозвісні традиційні франкські ігри "Ludi Francici", під час яких кілька тисяч франків, включаючи їхніх королів Регаїса і Аскаріка, були змушені битися з дикими тваринами, що викликало невимовне захоплення у християнської публіки. За свідченням Євменія, ті полонені франки, чия віроломність робила їх непридатними для

as a show, and wearied the raging monsters by their multitude. This magnificent spectacle Nazarius praises, some twenty years after it had taken place, in the most enthusiastic terms, comparing Constantine to a youthful Hercules who had strangled two serpents in the cradle of his empire. Eumenius calls it a daily and eternal victory, and says that Constantine had erected terror as a bulwark against his barbarian enemies. This terror did not, however, prevent the Franks from taking up arms to revenge their butchered countrymen, nor the Alemanni from joining in the insurrection. The skill and fortune of Constantine generally prevailed; he destroyed great numbers of the Franks and the innumerae gentes who fought on their side, and really appears for a time to have checked their progress.

It is impossible to read the brief yet confused account of these incessant encounters between the Romans and Barbarians, without coming to the conclusion that only half the truth is told; that while every advantage gained by the former is greatly exaggerated, the successes of the latter are passed over in silence. We may fairly say of the Franks, what Julian and Eutropius have said respecting the Goths, that they were not so utterly annihilated as the panegyrist pretend, and that many of the victories gained over them cost more money than blood.

The death of Constantine was the signal for a fresh advance on the part of the Franks. Libanius, the Greek rhetorician, when extolling the deeds of Constans, the youngest son of Constantine the Great, says that the emperor stemmed the impetuous torrent of barbarians by a love of war. He also says that they received overseers; but this was no doubt on Roman ground, which would account for their submission, as we know that the Franks were more solicitous about real than nominal possession. During the frequent struggles for the Purple which took place at this period, the aid of the Franks was sought for by the different pretenders, and rewarded, in case of success, by large

військової служби, а жорстокість — для рабства, були віддані на розтерзання диким звірам. Їхня чисельність була настільки великою, що навіть виснажувала розлючених тварин. Приблизно через двадцять років потому, Назарій захоплено вихваляє цю грандіозну подію в яскравих виразах, порівнюючи Костянтина з молодим Гераклом, який задушив двох змій у колисці своєї імперії. Євменій називає це своєрідною вічною перемогою, і каже, що Костянтин створив терор як захист від своїх варварських ворогів. Однак цей терор не завадив франкам взяти до рук зброю, щоб помститися за своїх замордованих співвітчизників. До того ж, алемани також приєдналися до повстання. Вміння і удача Костянтина загалом взяли гору, адже він знищив велику кількість франків і представників інших народів, які воювали на їхньому боці, і, здається, на деякий час дійсно зупинив їхній поступ.

Неможливо читаючи короткий, але заплутаний опис цих безперервних сутичок між римлянами та варварами, не дійти висновку, що нам доносять лише половину правди. Однак відомо, що кожна перевага здобута першими, була значно перебільшена, а успіхи других — здебільшого замовчуються. Щодо франків, то слід звернути увагу на те, як Юліан і Євтропій висловилися стосовно готів. За їх судженням, вони нібито не були повністю знищені, як це стверджують панегіристи, а наступні перемоги над ними були здобуті не стільки ціною крові, скільки значними фінансовими витратами.

Смерть Костянтина стала своєрідним сигналом для нового наступу з боку франків. Грецький ритор Лібаній, вихваляючи подвиги Констанса, наймолодшого сина Костянтина Великого, зазначає, що імператор стримав нестримний потік варварів завдяки своїй любові до ведення війни. Він також розповідає, що вони призначили наглядових, але це, без сумніву, було на римській території. Це пояснює їхню покірність, оскільки ми знаємо, що франки більше дбали про реальне, ніж формальне володіння. Під час постійних битв за пурпур, тобто за імператорську владу, що відбувалися в цей період, різні претенденти

grants of land within the limits of the empire. The barbarians consented, in fact, to receive as a gift what had really been won by their own valor, and could not have been withheld. Even previous to the reign of Constantine, some Frankish generals had risen to high posts in the service of Roman emperors. Magnentius, himself a German, endeavored to support his usurpation by Frankish and Saxon mercenaries; and Silvanus, who was driven into rebellion by the ingratitude of Constantius, whom he had faithfully served, was a Frank.

The state of confusion into which the empire was thrown by the turbulence and insolence of the Roman armies, and the selfish ambition of their leaders, was highly favorable to the progress of the Franks in Gaul. Their next great and general movement took place in ad 355, when, along the whole Roman frontier from Strasburg to the sea, they began to cross the Rhine, and to throw themselves in vast numbers upon the Gallic provinces, with the full determination of forming permanent settlements. But again the relenting fates of Rome raised up a hero in the person of the Emperor Julian, worthy to have lived in the most glorious period of her history. After one or two unsuccessful efforts, Julian succeeded in retaking Cologne and other places, which the Germans, true to their traditionary hatred of walled towns, had laid bare of all defenses.

In the last general advance of the Franks in ad 355, the Salians had not only once more recovered Batavia, but had spread into Toxandria, in which they firmly fixed themselves. It is important to mark the date of this event, because it was at this time that the Salians made their first permanent settlement on the left bank of the Rhine, and by the acquisition of Toxandria laid the foundation of the kingdom of Clovis. Julian indeed attacked them there in ad 358, but he had probably good reasons for not reducing them to despair, as we find that they were permitted to retain their newly acquired lands, on condition of acknowledging themselves subjects of the empire.

зверталися за підтримкою до франків, які в разі успіху отримували великі земельні наділи в межах імперії. Фактично, варвари погодилися прийняти в дар те, що було насправді завойовано їхньою власною хоробрістю і не могло бути відібране. Ще до правління Костянтина деякі франкські генерали піднялися на високі посади під час служби римським імператорам. Магненцій, будучи німцем, намагався підтримати свою узурпацію за допомогою франкських і саксонських найманців. А от Сильван, якого до повстання підштовхнула невдячність Констанція, якому він вірно служив, був франком.

Стан хаосу, в який імперія була вкинута через заворушення і зухвалість римських військ, а також егоїстичні амбіції їхніх ватажків, був дуже сприятливим для просування франків у Галлії. Наступний масштабний наступ відбувся в 355 році, коли вздовж усього римського кордону від Страсбурга до моря вони почали переходити Рейн і масово нападати на галльські провінції, маючи твердий намір заснувати там постійні поселення. І знову милосердна доля Риму возвеличила героя в особі імператора Юліана, гідного жити в найславетніший період її історії. Після однієї-двох невдалих спроб Юліан зумів відвоювати Кельн та інші міста, які німці, вірні своєму традиційному упередженому ставленні до укріплених мурами міст, позбавили будь-якої оборони.

Під час останнього загального наступу франків у 355 році салії не тільки знову відвоювали Батавію, але й розширили свої володіння, закріпившись у Токсандрії. Важливо відмітити дату цієї події, оскільки саме в цей час салії заснували своє перше постійне поселення на лівому березі Рейну, а завдяки завоюванню Токсандрії заклали основи королівства Хлодвіга. Юліан дійсно напав на них там у 358 році, але, ймовірно, мав вагомі причини не доводити їх до крайнощів, оскільки, як ми бачимо, їм було дозволено залишити собі нещодавно завойовані землі за умови, що вони визнають себе підданими імперії.

He was better pleased to have them as soldiers than as enemies, and they, having felt the weight of his arm, were by no means averse to serve in his ranks, and to enrich themselves by the plunder of the East. Once in undisputed possession of Toxandria, they gradually spread themselves further and further, until, at the beginning of the fifth century, we find them occupying the left bank of the Rhine; as may safely be inferred from the fact that Tongres, Arras, and Amiens are mentioned as the most northern of the Roman stations. At this time they reached Tournai, which became henceforth the chief town of the Salian Franks. The Ripuarians, meanwhile, were extending themselves from Andernach downwards along the middle Rhine, and gained possession of Cologne about the time of the conquest of Tournai by their Salian brethren. On the left of the river they held all that part of Germania Secunda which was not occupied by the Salians. In Belgica Secunda, they spread themselves as far as the Moselle, but were not yet in possession of Treves, as we gather from the frequent assaults made by them upon that city. The part of Gaul therefore now subject to the Ripuarians was bounded on the north-west by the Silva Carbonaria, or Kolhenwald; on the south-west by the Meuse and the forest of Ardennes; and on the south by the Moselle.

We shall be the less surprised that some of the fairest portions of the Roman Empire should thus fall an almost unresisting prey to barbarian invaders, when we remember that the defence of the empire itself was sometimes committed to the hands of Frankish soldiers. Those of the Franks who were already settled in Gaul, were often engaged in endeavoring to drive back the ever-increasing multitude of fresh barbarians, who hurried across the Rhine to share in the bettered fortunes of their kinsmen, or even to plunder them of their newly-acquired riches. Meanwhile, Mallobaudes, who is called king of the Franks, and held the office of Domesticorum Comes under Gratian, commanded in the Imperial army which defeated the Alemanni at Argentaria. And, again, in the short reign of Maximus, who assumed the purple in Gaul, Spain, and Britain, near the end of the fourth century, we are told that three

Його більш задовільняло, щоб вони краще були солдатами, аніж ворогами. Водночас вони, відчувши силу його влади, аж ніяк не були проти служити в його лавах і збагачуватися, грабуючи Схід. Після остаточного завоювання Токсандрії, вони поступово просувалися все далі і далі. Зрештою, як відомо, на початку V століття, вони зайняли лівий берег Рейну. З цього можна зробити висновок, що Тонгерен, Аррас і Ам'єн були найпівнічнішими римськими позиціями. На той час вони досягли Турне, яке відтепер стало головним містом салічних франків. Водночас, ріпуаріанці розширювали свої володіння від Андернаха вниз вздовж середньої течії Рейну, захопивши Кельн приблизно в той період, коли їхні салійські союзники завоювали Турне. По ліву сторону річки вони утримували всю ту частину провінції Германія Секунда, яка не була зайнята саліями. У Белгіці Секунді їхній вплив сягнув аж до Мозеля, але вони ще не заволоділи Тріром, про що свідчать їхні часті напади на це місто. Отже, частина Галлії, яка тепер підлягала владі ріпуаріанців, межувала на північному заході з лісовими масивами Сільва Карбонарія, або Кольгенвальд, на південному заході — з річкою Маас і Арденнським лісом, а на півдні — з річкою Мозель.

Оскільки захист Римської імперії доручався іноді франкським солдатам, то не буде дивним, що деякі з найкрасивіших частин імперії стали легкою здобиччю варварських завойовників. Ті франки, які вже оселилися в Галлії, часто змушені були протистояти постійному напливу нових варварів, які поспішали перетнути Рейн. Їхня мета полягала в тому, щоб приєднатися своїх родичів і скористатися покращеними умовами життя, або ж пограбувати їхні нещодавно набуті багатства. Тим часом, Маллобауд, якого називають королем франків і який обіймав посаду коміта доместиків² за правління Граціана, командував імператорською армією, яка розгромила алеманів під Аргентарією. І знову ми дізнаємося, що за час нетривалого правління Максимуса, який зайняв імператорський престол у Галлії, Іспанії та

² Domesticorum Comes – високий військовий та придворний чин у пізній Римській імперії, відповідальний за командування імператорською гвардією і контроль над доместиками — елітними охоронними підрозділами, що забезпечували безпеку імператора.

Frankish kings, Genobaudes, Marcomeres, and Sunno, crossed the Lower Rhine, and plundered the country along the river as far as Cologne; although the whole of Northern Gaul was already in possession of their countrymen. The generals Nonnius and Quintinus, whom Maximus had left behind him at Treves, the seat of the Imperial government in Gaul, hastened to Cologne, from which the marauding Franks had already retired with their booty. Quintinus crossed the Rhine, in pursuit, at Neus, and, unmindful of the fate of Varus in the Teutoburgian wood, followed the retreating enemy into the morasses. The Franks, once more upon friendly and familiar ground, turned upon their pursuers, and are said to have destroyed nearly the whole Roman army with poisoned arrows.

The war continued, and was only brought to a successful conclusion for the Romans by the courage and conduct of Arbogastes, a Frank in the service of Theodosius. Unable to make peace with his barbarous countrymen, and sometimes defeated by them, this general crossed the Rhine when the woods were leafless, ravaged the country of the Chamavi, Bructeri, and Catti, and having slain two of their chiefs named Priam and Genobaudes, compelled Marcomeres and Sunno to give hostages. The submission of the Franks must have been of short continuance, for we read that in ad 398 these same kings, Marcomeres and Sunno, were again found ravaging the left bank of the Rhine by Stilicho. This famous warrior defeated them in a great battle, and sent the former, or perhaps both of them, in chains to Italy, where Marcomeres died in prison.

The first few years of the fifth century are occupied in the struggle between Alaric the Goth and Stilicho, which ended in the sacking of Rome by the former in the year 410 ad, the same in which he died.

Британії наприкінці IV століття, три франкські королі – Генобауд, Маркомер і Сунно – переправилися через Нижній Рейн і здійснили грабіжницькі набіги на землі вздовж річки аж до Кельна, попри те, що вся Північна Галлія вже була у володінні їхніх співвітчизників. Генерали Нонній і Квінтин, яких Максимус залишив у Трірі, резиденції імператорського уряду в Галлії, поспішили до Кельна, звідки мародери франки вже відступили зі своєю здобиччю. Своєю чергою, Квінтин, не переймаючись долею Варуса в Тевтобурзькому лісі, переправився через Рейн в районі Неус, та вирушив у болотисту місцевість, переслідуючи ворога, що відступав. Як стверджується, знову опинившись на звичній і знайомій території, франки атакували своїх переслідувачів і знищили майже всю римську армію за допомогою отруйних стріл.

Війна тривала і була успішно завершена для римлян лише завдяки мужності та діям Арбогаста, полководця франкського походження, який був на службі у Феодосія. Не маючи можливості укласти мир зі своїми варварськими співвітчизниками і періодично зазнаючи від них поразок, цей полководець переправився через Рейн, коли ліси були безлисті та розорив землі племен гамавів, бруктерів і катів, вбив двох їхніх вождів на ім'я Пріам і Генобауд і змусив Маркомера і Сунно віддати заручників. Згодом ми довідемося, що в 398 році, ті самі королі Маркомер і Сунно знову були виявлені Стіліхоном, як учасники розорення лівого берега Рейну. Цей відомий воєначальник переміг їх у великій битві і відправив першого, а можливо, і обох, в кайданах до Італії, де Маркомер помер у в'язниці.

Перші роки V століття пройшли під гаслом боротьби між готом Аларіхом і Стіліхоном, яка завершилася розграбуванням Риму першим з них у 410 році н. е., в тому ж році, коли він помер.

While the Goths were inflicting deadly wounds on the very heart of the empire, the distant provinces of Germany and Gaul presented a scene of indescribable confusion. Innumerable hosts of Astingians, Vandals, Alani, Suevi, and Burgundians, threw themselves like robbers upon the prostrate body of Imperial Rome, and scrambled for the gems which fell from her costly diadem. In such a storm the Franks could no longer sustain the part of champions of the empire, but doubtless had enough to do to defend themselves and hold their own. We can only guess at the fortune which befell the nations in that dark period, from the state in which we find them when the glimmering light of history once more dawns upon the chaos.

Of the internal state of the Frankish league in these times, we learn from ancient authorities absolutely nothing on which we can safely depend. The blank is filled up by popular fable. It is in this period, about 417 ad, that the reign of Pharamond is placed, of whom we may more than doubt whether he ever existed at all. To this hero was afterwards ascribed, not only the permanent conquests made at this juncture by the various tribes of Franks, but the establishment of the monarchy, and the collection and publication of the well-known Salic laws. The sole foundation for this complete and harmonious fabric is a passage interpolated into an ancient chronicle of the fifth century; and, with this single exception, Pharamond's name is never mentioned before the seventh century. The whole story is perfected and rounded off by the author of the *Gesta Francorum*, according to whom, Pharamond was the son of Marcomeres, the prince who ended his days in the Italian prison. The fact that nothing is known of him by Gregory of Tours or Fredegarius is sufficient to prevent our regarding him as an historical personage. To this may be added that he is not mentioned in the prologue of the Salic law, with which his name has been so intimately associated by later writers.

Поки готи завдавали смертоносних ударів по самому центру імперії, віддалені провінції Німеччини та Галлії були охоплені шаленою панікою. Незліченні полчища астингів, вандалів, аланів, свевів та бургундів накинулися, немов розбійники, на ослаблену Римську імперію, і кинулися збирати скарби, накопичені у її багатих надрах. Перебуваючи під постійними атаками, франки вже не могли виконувати роль володарів імперії, але, безсумнівно, мали достатньо справ, щоб захищати себе і утримувати свої позиції. Ми можемо лише здогадуватися про долю, яка спіткала народи в той важкий період, виходячи з того стану, в якому вони перебували, та невдовзі, на тлі хаосу знову з'являється проблиск надії.

Проте, ми не маємо жодних достовірних відомостей від стародавніх авторитетних джерел про внутрішній стан Франкської ліги того часу. Цю прогалину в часі заповнюють популярні легенди. Саме в цей період, приблизно в 417 році н. е., датується правління Фарамонда, хоча історична достовірність цього правителя викликає значні сумніви. Цьому герою згодом приписували не тільки постійні завоювання, здійснені в цей період різними племенами франків, але й встановлення монархії, а також збір і публікацію відомих салічних законів. Єдиною основою для цієї цілісної та гармонійної розповіді є уривок, вписаний у стародавню хроніку V століття. Згадка імені Фарамонда зустрічається лише в цій розповіді і більше ніколи не трапляється у хроніках до VII століття. Вся історія цілком довершена і доповнена автором хроніки «*Gesta Francorum*»³, за версією якого Фарамонд був сином Маркомера, принца, який закінчив свої дні в італійській в'язниці. Той факт, що про нього нічого не відомо ані Григорію Турському, ані Фредегарію, є достатньою підставою, щоб не вважати його історичною постаттю. До цього можна додати, що він не згадується в пролозі до Салічного закону, з яким його ім'я так тісно пов'язували автори в майбутньому.

³ *Gesta Francorum* – це одна з найважливіших і найдавніших латиномовних хронік Першого хрестового походу (1096–1099), написана анонімним автором, який був безпосереднім свідком подій.

Though well authenticated names of persons and places fail us at this time, it is not difficult to conjecture what must have been the main facts of the case. Great changes took place among the Franks, in the first half of the fifth century, which did much to prepare them for their subsequent career. The greater portion of them had been mere marauders, like their German brethren of other nations: they now began to assume the character of settlers; and as the idea of founding an extensive empire was still far from their thoughts, they occupied in preference the lands which lay nearest to their ancient homes. There are many incidental reasons which make this change in their mode of life a natural and inevitable one. The country whose surface had once afforded a rich and easily collected booty, and well repaid the hasty foray of weeks, and even days, had been stripped of its movable wealth by repeated incursions of barbarians still fiercer than themselves. All that was above the surface the Alans and Vandals had swept away, the treasures which remained had to be sought for with the plough. The Franks were compelled to turn their attention to that agriculture which their indolent and warlike fathers had hated; which required fixed settlements, and all the laws of property and person. Again, though there is no sufficient reason to connect the Salic laws with the mythical name of Pharamond, or to suppose that they were altogether the work of this age (since we know from Tacitus that the Germans had similar laws), yet it is very probable was insufficiently defended, he advanced upon that city, and succeeded in taking it. After spending a few days within the walls of his new acquisition, he marched as far as the river Somme. His progress was checked by Aetius and Majorian, who surprised him in the neighborhood of Arras, at a place called Helena (Lens), while celebrating a marriage, and forced him to retire. Yet at the end of the war, the Franks remained in full possession of the country which Clodion had overrun; and the Somme became the boundary of the Salian land upon the south-west, as it continued to be until the time of Clovis.

Хоча на даний момент нам бракує достовірних імен осіб та назв місць, неважко припустити, якими були основні факти цієї історії. У першій половині V століття серед франків відбулися великі зміни, які значною мірою підготували їх до подальших подій. Більша частина з них були звичайними грабіжниками, як і їхні німецькі побратими з інших народів, але тепер вони почали набувати рис поселенців. Та, оскільки ідея заснування великої імперії була ще далекою від цих помислів, вони воліли заселяти землі, що лежали найближче до їхніх давніх поселень. Є багато додаткових обставин, які роблять цю зміну в їхньому способі життя природною і неминучою. Країна, яка колись була багатою і легкою для здобичі, добре відплачувала за поспішні набіги, що тривали тижні, а то й дні, була позбавлена своїх матеріальних багатств внаслідок неодноразових вторгнень варварів, ще більш жорстоких, ніж вони самі. Все, що було на поверхні землі, племена аланів та вандалів знищили, а скарби, що залишилися, доводилося шукати за допомогою плуга. Франки змушені були повернутися до сільського господарства, яке ненавиділи їхні ледачі та войовничі батьки. Це передбачало постійне осіле проживання та дотримання правових норм, що регулюють відносини власності та особистого статусу. Хоча, наразі бракує достатній підстав аби пов'язувати салічні закони з міфічною постаттю Фарамонда або припускати, що вони були цілковитим витвором саме цієї епохи (адже, як зазначав Тацит, германці вже мали подібні закони), проте видається цілком ймовірним, що через недостатню оборону міста він вирушив на нього й успішно його захопив. Провівши кілька днів у стінах свого нового укріплення, він рушив до річки Сомми. Його просування було зупинено Аетієм і Майоріаном, які застали його зненацька поблизу Арраса, в місці під назвою Гелена (Ланс), під час святкування весілля, змусивши його відступити. Втім наприкінці війни франки залишилися повними володарями країни, яку завоював Клодіон, а Сомма стала південно-західною межею салійської землі, якою вона залишалася аж до часів короля Хлодвіга.

Clodion died in AD 448, and was thus saved from the equally pernicious alliance or enmity of the ruthless conqueror Attila. This Scourge of God, as he delighted to be called, appeared in Gaul about the year 450 AD, at the head of an innumerable host of mounted Huns; a race so singular in their aspect and habits as to seem scarcely human, and compared with whom, the wildest Franks and Goths must have appeared rational and civilized beings. The time of Attila's descent upon the Rhine was well chosen for the prosecution of his scheme of universal dominion. Between the fragment of the Roman Empire, governed by Aetius, and the Franks under the successors of Clodion, there was either open war or a hollow truce.

The succession to the chief power in the Salian tribe was the subject of a violent dispute between two Frankish princes, the elder of whom is supposed by some to have been called Merovaeus. We have seen reason to doubt the existence of a prince of this name; and there is no evidence that either of the rival candidates was a son of Clodion. In the bloody and decisive battle of the Catalaunian Fields round Châlons, Franks, under the name of Ripuarii, served under the so-called Merovaeus in the army of Aetius, together with Theodoric and his Visigoths. From the result of the battle of Châlons, we must suppose that the ally of Aetius succeeded to the throne of Clodion.

The effects of the invasion of Gaul by Attila were neither great nor lasting, and his retreat left the German and Roman parties in much the same condition as he found them. The Roman Empire indeed was at an end in that province, yet the valor and wisdom of Egidius enabled him to maintain, as an independent chief, the authority which he had faithfully exercised, as Master-General of Gaul, under the noble and virtuous Magorian. The respect in which Egidius was held by the Franks, as well as his own countrymen, enabled him to set at defiance the threats and machinations of the barbarian Ricimer, who virtually ruled at Rome, though in another's name. The prince, to whom the

У 448 році н. е. помер король Клодіон, уникнувши таким чином пагубного союзу або ворожнечі з нещадним завойовником Аттілою. Цей «Бич Божий», як він любив себе називати, з'явився в Галлії близько 450 року н. е. на чолі незліченного війська вершників-гунів — народу, настільки дивного за своїм зовнішнім виглядом і звичаями, що видавався ледь не позбавленим людської подоби, і порівняно з яким навіть найдикіші франки та готи виглядали розумними і цивілізованими істотами. Час вторгнення Аттіли на Рейн був вдало обраний для реалізації його плану світового панування. Між уламком Римської імперії, якою керував Аецій, і франками під проводом наступників Клодіона точилася або відкрита війна, або було укладено умовне перемир'я.

Спадкоємство верховної влади в племені саліанців було предметом запеклої суперечки між двома франкськими принцями, старшого з яких, як припускають деякі, звали Меровеї. Існують підстави сумніватися в існуванні принца з таким ім'ям, і немає жодних доказів того, що хтось із суперників був сином Клодіона. У кровопролитній і вирішальній битві на Каталаунських полях, поблизу Шалона, франкські племена ріпуаріїв служили під командуванням так званого Меровея в армії Аеція разом з Теодоріхом і його вестготами. За результатом битви при Шалоні можна припустити, що союзник Аеція успадкував трон Клодіона.

Наслідки вторгнення Аттіли в Галію не були ані суттєвими, ані тривалими, а його відступ залишив німців і римлян у тому ж становищі, в якому він їх застав. Епоха Римської імперії в цій провінції фактично закінчилася, проте хоробрість і мудрість Егідія дозволили йому, як незалежному вождю, зберегти владу, яку він належно здійснював як генерал-губернатор Галлії під керівництвом благородного і добродісного Магоріана. Авторитет, яким Егідій користувався серед франків, а також серед своїх співвітчизників, дозволив йому протистояти погрозам та інтригам варвара Ріцимера, який фактично

name Merovaeus has been arbitrarily assigned, was succeeded by his son Childeric, in AD 456. The conduct of this licentious youth was such as to disgust and alienate his subjects, who had not yet ceased to value female honor, nor adopted the loose manners of the Romans and their Gallic imitators. The authority of the Salian kings over the fierce warriors of their tribe was held by a precarious tenure. The loyalty which distinguished the Franks in later times had not yet arisen in their minds, and they did not scruple to send the corrupter of their wives and daughters into ignominious exile. Childeric took refuge with Bissinus (or Bassinus), king of the Thuringians, a people dwelling on the river Unstrut. It was then that the Franks, according to the somewhat improbable account of Gregory, unanimously chose Egidius for their king, and actually submitted to his rule for the space of eight years. At the end of that period, returning affection for their native prince, the mere love of change, or the machinations of a party, induced the Franks to recall Childeric from exile, or, at all events, to allow him to return. Whatever may have been the cause of his restoration, it does not appear to have been the consequence of an improvement in his morals. The period of his exile had been characteristically employed in the seduction of Basina, the wife of his hospitable protector at the Thuringian Court. This royal lady, whose character may perhaps do something to diminish the guilt of Childeric in our eyes, was unwilling to be left behind on the restoration of her lover to his native country. Scarcely had he re-established his authority when he was unexpectedly followed by Basina, whom he immediately married. The offspring of this questionable alliance was Clovis, who was born in the year 466. The remainder of Childeric's reign was chiefly spent in a struggle with the Visigoths, in which Franks and Romans, under their respective leaders, Childeric and Egidius, were amicably united against the common foe.

“THE ELDEST SON OF THE CHURCH” – DIVISIONS OF GAUL.

We hasten to the reign of Clovis, who, during a rule of about thirty years, not only united the various tribes of Franks under one powerful dynasty, and founded a kingdom in Gaul on a broad and enduring basis, but made his

правив Римом, хоча і від імені іншої особи. Принц, якому було приписано ім'я Меровеї у 456 році н. е., був заміщений своїм сином Хільдеріком. Поведінка цього розпусного юнака викликала огиду і відразу його підданих, які ще не перестали цінувати жіночу честь і не перейняли розпусні звичаї римлян та їх галльських наслідувачів. Влада салійських королів над ласими до жінок воїнами свого племені була нестійкою. Лояльність, яка відрізняла франків у пізніші часи, ще не утвердилася в їхній свідомості, і вони не соромилися відправити того, хто розбещував їхніх дружин і дочок, у ганебне вигнання. Хільдерік знайшов прихисток у Біссінуса (або Бассінуса), короля тюрінгів, народу, що мешкав на берегах річки Унструт. Саме тоді франки, згідно з доволі неправдоподібним твердженням Грегора, одноголосно обрали Егідія своїм королем і фактично підкорилися його владі на вісім років. Наприкінці цього періоду любов до рідного принца, бажання змін чи політичні інтриги спонукали франків повернути Хільдеріка з вигнання або, принаймні, дозволити йому повернутися. Якою б не була причина його повернення, вона, судячи з усього, не була наслідком поліпшення його моральних якостей. Період вигнання він, як завжди, присвятив звабленню Базіни, дружини свого гостинного покровителя при тюрінгському дворі. Ця королівська дама, чий характер, можливо, дещо зменшує провину Хільдеріка в наших очах, не хотіла залишатися на задвірках після повернення свого коханого на батьківщину. Ледве він відновив свою владу, як несподівано за ним прибула Базіна, з якою він одразу одружився. Плодом цього сумнівного союзу став Хлодвіг, який народився в 466 році. Решта правління Хільдеріка пройшла в основному в боротьбі з вестготами, в якій франки і римляни під керівництвом своїх лідерів, Хільдеріка і Егідія, дружно об'єдналися проти спільного ворога.

“СТАРШИЙ СИН ЦЕРКВИ” – РОЗКОЛИ ГАЛЛІЇ.

Ми переносимося до часів правління Хлодвіга, який за тридцять років свого володарювання не тільки об'єднав різні племена франків під владою однієї могутньої династії, але й заснував королівство в Галлії на

throne the center of union to by far the greater portion of the whole German race.

When Clovis succeeded his father as king of the Salians, at the early age of fifteen, the extent of his territory and the number of his subjects were, as we know, extremely small; at his death, he left to his successors a kingdom more extensive than that of modern France.

The influence of the grateful partiality discernible in the works of Catholic historians and chroniclers towards the Eldest Son of the Church, who secured for them the victory over heathens on the one side, and heretics on the other, prevents us from looking to them for an unbiassed estimate of his character. Many of his crimes appeared to be committed in the cause of Catholicity itself, and these they could hardly see in their proper light. Pagans and Arians would have painted him in different colors; and had any of their works come down to us, we might have sought the truth between the positive of partiality and the negative of hatred. But fortunately, while the chroniclers praise his actions in the highest terms, they tell us what those actions were, and thus compel us to form a very different judgment from their own. It would not be easy to extract from the pages of his greatest admirers the slightest evidence of his possessing any qualities but those which are necessary to a conqueror. In the hands of Providence he was an instrument of the greatest good to the country he subdued, inasmuch as he freed it from the curse of division into petty states, and furthered the spread of Christianity in the very heart of Europe. But of any word or action that could make us admire or love the man, there is not a single trace in history. His undeniable courage is debased by a degree of cruelty unusual even in his times; and the consummate skill and prudence, which did more to raise him to his high position than even his military qualities, are rendered odious by the forms they take of unscrupulous falsehood, meanness, cunning and hypocrisy.

широкій і міцній основі. До того ж, він перетворив свій трон на центр об'єднання більшої частини німецької нації.

Як уже відомо, коли Хлодвіг у віці п'ятнадцяти років успадкував від батька титул короля саліїв, його території та кількість підданих, вони були дуже малими. Та після смерті він залишив своїм наступникам королівство, яке було більшим за сучасну Францію.

Помітна в працях католицьких істориків і літописців вдячна прихильність до "Старшого Сина" церкви, який забезпечив їм перемогу над язичниками, з одного боку, і еретиками, з іншого, заважає нам шукати в них неупереджену оцінку його характеру. Багато з його злочинів, здавалося, були скоєні в ім'я католицизму, і вони навряд чи могли бачити їх у правильному світлі. Язичники та аріани зображували б його в інших кольорах. Однак, якби хоч якісь їхні твори дійшли до нас, ми могли б шукати істину між позитивною упередженістю та негативною ненавистю. Але, на щастя, хоча літописці вихваляють його вчинки в найкращих тонах, вони розповідають нам, якими були ці вчинки, і тим самим змушують нас сформулювати судження, яке дуже відрізняється від їхнього. Зі сторінок його найбільших шанувальників нелегко витягти хоч найменший доказ того, що він володів якимись іншими якостями, крім тих, що необхідні завойовнику. У руках Провидіння він був інструментом найбільшого блага для країни, яку він підкорив, оскільки звільнив її від прокляття роздроблення на дрібні держави і сприяв поширенню християнства в самому серці Європи. Але в історії немає жодного сліду слів чи вчинків, які могли б змусити нас захоплюватися ним чи любити цю людину. Його безперечна мужність знецінюється ступенем жорстокості, невластивим навіть для його часів. А от досконала майстерність і розсудливість, які піднесли його більше, ніж військові якості, сприяли його піднесенню до високого становища.

Та вони стають огидними через те, що приймають форму безпринципної брехні, підлості, хитрості та лицемірства.

It will add to the perspicuity of our brief narrative of the conquests of Clovis, if we pause for a moment to consider the extent and situation of the different portions into which Gaul was divided at his accession.

There were in all six independent states: 1st, that of the Salians; 2nd, that of the Ripuarians; 3rd, that of the Visigoths; 4th, that of the Burgundians; 5th, the kingdom of Syagrius; and, 6th, Armorica (by which the whole sea-coast between Seine and Loire was then signified). Of the two first we have already spoken. The Visigoths held the whole of Southern Gaul. Their boundary to the north was the river Loire, and to the east the Pagus Vellavus (Auvergne).

The boundary of the Burgundians on the side of Roman Gaul, was the Pagus Lingonicus (Upper Marne); to the west they were bounded by the territory of the Visigoths, as above described. The territory still held by the Romans was divided into two parts, of which the one was held by Syagrius, who, according to common opinion, only ruled the country between Oise, Marne, and Seine; to this some writers have added Auxerre, Troyes, and Orleans. The other — viz., that portion of Roman Gaul not subject to Syagrius—is of uncertain extent. Armorica (Bretagne and Maine), was an independent state, inhabited by Britons and Saxons; but what was its form of government is not exactly known. It is important to bear these geographical divisions in mind, because they coincide with the successive Frankish conquests made under Clovis and his sons.

Наш короткий опис завоювань Хлодвіга стане зрозумілішим, якщо ми на хвилинку зупинимося, щоб розглянути розміри та розташування різних частин, на які була поділена Галлія на момент його сходження на престол.

Загалом було шість незалежних держав. Перша — саліанців, друга — ріпуаріанців, третя — вестготів, четверта — бургундська, п'ята — королівство Сиагрія і шоста — Арморіка (якою тоді позначалося все морське узбережжя між Сеною і Луарою). Про перші дві ми вже згадували. Вестготи контролювали всю Південну Галлію. На півночі їх кордоном була річка Луара, а на сході — Пагус Веллауус (Овернь).

Кордоном бургундців на стороні Римської Галлії був Пагус Лінгонікус (Верхня Марна), а на заході вони межували з територією вестготів, як описано вище. Територія, яка все ще перебувала під владою римлян, була розділена на дві частини, одну з яких утримував Сиагрій, який, за поширеною думкою, правив лише країною між Уазою, Марною та Сеною. Деякі автори додали до цього ще міста Осер, Труа та Орлеан. Інша частина — а саме та частина Римської Галлії, яка не підпорядковувалася Сиагрію — має невизначені межі. Арморіка (Бретань і Мен) була незалежною державою, населеною британцями та саксами, але форма її правління достеменно невідома. Важливо пам'ятати про ці географічні поділи, оскільки вони збігаються з послідовними франкськими завоюваннями, здійсненими під керівництвом Хлодвіга та його синів.

CLOVIS ATTACKS SYAGRIUS.

It would be unphilosophical to ascribe to Clovis a preconceived plan of making himself master of these several independent states, and of not only overthrowing the sole remaining pillar of the Roman Empire in Gaul, but, what was far more difficult, of subduing other German tribes, as fierce and independent, and in some cases more numerous than his own. In what he did, he was merely gratifying a passion for the excitements of war and acquisition, and that desire of expanding itself to its utmost limits, which is natural to every active, powerful, and imperious mind. He must indeed have been more than human to foresee, through all the obstacles that lay in his path, the career he was destined by Providence to run. He was not even master of the whole Salian tribe; and besides the Salians, there were other Franks on the Rhine, the Scheldt, the Meuse, and the Moselle, in no way inferior to his own subjects, and governed by kings of the same family as himself. Nor was Syagrius, to whom the anomalous power of his father Egidius had descended, a despicable foe. His merits, indeed, were rather those of an able lawyer and a righteous judge than of a warrior; but he had acquired by his civil virtues a reputation which made him an object of envy to Clovis, who dreaded perhaps the permanent establishment of a Roman dynasty in Gaul. There were reasons for attacking Syagrius first, which can hardly have escaped the cunning of Clovis, and which doubtless guided him in the choice of his earliest victim. The very integrity of the noble Roman's character was one of these reasons. Had Clovis commenced the work of destruction by attacking his kinsmen Sigebert of Cologne and Ragnachar of Cambrai, he would not only have received no aid from Syagrius in his unrighteous aggression, but might have found him ready to oppose it. But against Syagrius it was easy for Clovis to excite the national spirit of his brother Franks, both in and out of his own territory. In such an expedition, even had the kings declined to take an active part, he might reckon on crowds of volunteers from every Frankish gau.

НАПАД ХЛОДВІГА НА СІАГРІЯ.

Приписувати Хлодвігу існування заделегідь продуманої стратегії, спрямованої на підкорення кількох незалежних держав, було б міркуванням, позбавленим філософської глибини. Більш того, не лише повалити єдину опору Римської імперії в Галлії, але й, що було набагато складніше, підкорити інші германські племена, такі ж запеклі й незалежні, а в деяких випадках і численніші за його власне. Своїми діями він лише задовольняв пристрасть до військових походів і завоювань, а також прагнення розширити свої межі до крайньої межі, що є природним для кожного активного, сильного і владного характеру. Він, мабуть, був незвичайною людиною, якщо зміг передбачити, незважаючи на всі перешкоди, що стояли на його шляху, кар'єру, яку йому судилося зробити за волею Провидіння. Він навіть не був володарем усього племені саліїв, оскільки відомо, що окрім саліанців, на Рейні, Шельді, Мезі та Мозелі жили й інші франки, які нічим не поступалися його підданам і були під владою королів з того ж роду, що й він сам. Сиагрій, який успадкував надзвичайну силу свого батька Егідія, також не був простим супротивником. Його заслуги, звичайно, були скоріше заслугами талановитого юриста і справедливого судді, ніж воїна. Втім, завдяки своїм людським чеснотам він здобув таку репутацію, що став предметом заздрості для Хлодвіга, який, можливо, побоювався остаточного встановлення римської династії в Галлії. Були причини для того, щоб спочатку напасти на Сиагрія, які навряд чи могли вислизнути з-під пильного ока Хлодвіга і які, безсумнівно, вплинули на його вибір першої жертви. Однією з цих причин була саме чесність і благородство характеру цього римського аристократа. Якби Хлодвіг розпочав свою руйнівну діяльність з нападу на своїх родичів Сігіберта з Кельна та Рагнахара з Камбре, він не тільки не отримав би від Сиагрія жодної допомоги у своїй несправедливій агресії, але й міг би зіткнутися з його опором. Але проти Сиагрія Хлодвігу було легко розпалити національний дух своїх братів-франків як на своїй території, так і за її межами. Навіть за умови відмови королів брати безпосередню участь у

цьому поході, він всеодно міг би розраховувати на натовпи добровольців з кожного франкського гау.

As soon therefore as he had emerged from the forced inactivity of extreme youth (a period in which, fortunately for him, he was left undisturbed by his less grasping and unscrupulous neighbors), he determined to bring the question of pre-eminence between the Franks and Romans to as early an issue as possible. Without waiting for a plausible ground of quarrel, he challenged Syagrius, more Germanico, to the field, that their respective fates might be determined by the God of Battles. Ragnachar of Cambrai was solicited to accompany his treacherous relative on this expedition, and agreed to do so. Ghararich, another Frankish prince, whose alliance had been looked for, preferred waiting until fortune had decided, with the prudent intention of siding with the winner, and coming fresh into the field in time to spoil the vanquished.

Syagrius was at Soissons, which he had inherited from his father, when Clovis, with characteristic decision and rapidity, passed through the wood of Ardennes, and fell upon him with resistless force. The Roman was completely defeated, and the victor, having taken possession of Soissons, Rheims, and other Roman towns in the Belgica Secunda, extended his frontier to the river Loire, the boundary of the Visigoths. This battle took place in AD 486.

We know little or nothing of the materials of which the Roman army was composed. If it consisted entirely of Gauls, accustomed to depend on Roman aid, and destitute of the spirit of freemen, the ease with which Syagrius was defeated will cause us less surprise. Having lost all in a single battle, the unfortunate Roman fled for refuge to Toulouse, the court of Alaric, king of the Visigoths, who basely yielded him to the threats of the youthful conqueror. But one fate awaited those who stood in the way of Clovis: Syagrius was immediately put to death, less in anger, than from the calculating policy which guided all the movements of the Salian's unfeeling heart.

Тому, як тільки він вийшов із вимушеної бездіяльності, властивої ранній юності (період, в який, на щастя для нього, його не турбували менш жадібні та безпринципні сусіди), він вирішив якомога швидше вирішити питання про перевагу між франками та римлянами. Не чекаючи на привід для сварки, він кинув виклик Сиагрію, більш відомому як Германіко, щоб їхні долі вирішив Бог війни. Рагнахар з Камбре був запрошений супроводжувати свого зрадливого родича в цьому поході та погодився це зробити. Ще один франкський принц, Хараріх, союз з яким було заплановано, вважав за краще почекати, поки доля вирішить, чи буде розсудливим приєднатися до переможця і вчасно вийти на поле бою, щоб розграбувати переможених.

Сиагрій перебував у Суассоні, який він успадкував від свого батька, тоді як Хлодвіг, з властивою йому рішучістю і швидкістю, пройшов через Арденнський ліс і напав на нього з неймовірною силою. Римляни зазнали повної поразки, а переможець, захопивши Суассон, Реймс та інші римські міста в провінції Белгіка Секунда, розширив свої кордони до річки Луари, що була межею вестготів. Ця битва відбулася в 486 році н. е.

Ми мало що знаємо про склад римської армії. Якщо вона складалася виключно з галлів, звиклих покладатися на допомогу римлян і позбавлених духу вільних людей, то легкість, з якою був розбитий Сиагрій, не викликає у нас особливого подиву. Втративши все в одній битві, нещасний римлянин втік до Тулузи, до двору Аларіха, короля вестготів, який боягузливо піддався погрозам молодого завойовника. Але тих, хто стояв на шляху Хлодвіга, чекала одна доля: Сиагрій був негайно страчений, не стільки з гніву, скільки з розрахунку, який керував усіма діями безсердечного серця саліанця.

During the next ten years after the death of Syagrius, there is less to relate of Clovis than might be expected from the commencement of his career. We cannot suppose that such a spirit was really at rest: he was probably nursing his strength, and watching his opportunities; for, with all his impetuosity, he was not a man to engage in an undertaking without good assurance of success. Almost the only expedition of this inactive period of his life, is one recorded in a doubtful passage by Gregory of Tours, as having been made against the Tongrians. This people lived in the ancient country of the Eburones, on the Elbe, and had formerly been subjects of his mother Basina. The Tongrians were defeated, and their territory was, nominally at least, incorporated with the kingdom of Clovis.

ALEMANNI DEFEATED AT ZÜLPICH - CONVERSION OF CLOVIS.

In the year 496 AD the Salians began that career of conquest, which they followed up with scarcely any intermission until the death of their warrior king.

The Alemanni, extending themselves from their original seats on the right bank of the Rhine, between the Main and the Danube, had pushed forward into Germanica Prima, where they came into collision with the Frankish subjects of King Sigebert of Cologne. Clovis flew to the assistance of his kinsman, and defeated the Alemanni in a great battle in the neighborhood of Zülpich. He then established a considerable number of his Franks in the territory of the Alemanni, the traces of whose residence are found in the names of Franconia and Frankfort.

The same year is rendered remarkable in ecclesiastical history by the conversion of Clovis to Christianity. In AD 493, he had married Clothildis,

Протягом наступних десяти років після смерті Сиагрія про Хлодвіга відомо менше, ніж можна було б очікувати, зважаючи на початок його кар'єри. Не можна припустити, що людина з таким запальним духом дійсно вгамувалася: ймовірно, він накопичував сили і чекав нагоди, адже, незважаючи на всю свою імпульсивність, він не був людиною, яка бралася за справу без впевненості в успіху. Чи не єдиним походом цього бездіяльного періоду його життя є той, що записаний в сумнівному уривку Григорія Турського як експедиція проти тунгрів. Цей народ жив у стародавній країні ебуронів, на Ельбі, і раніше був підданим його матері Басіни. Тунгри були розбиті, а їхня територія, принаймні формально, була приєднана до королівства Хлодвіга.

ЗАГИБЕЛЬ АЛЕМАНІВ ПІД ЦЮЛЬПІХОМ - НАВЕРНЕННЯ ХЛОДВІГА.

У 496 році н. е. салії розпочали серію завойовницьких походів, які вони продовжували майже без перерви до самої смерті свого войовничого короля.

Алемани, розширивши свої володіння з первісних земель на правому березі Рейну, між річками Майн і Дунай, просунулися вперед у Германіку Прима, де зіткнулися з франкськими підданими короля Сігеберта з Кельна. Хлодвіг поспішив на допомогу своєму родичу і розгромив алеманів у великій битві поблизу Цюльпіха. Згодом він поселив значну кількість своїх франків на території алеманів, свідчення проживання яких можна знайти в назвах Франконія та Франкфурт.

Цей же рік став знаменним в історії церкви завдяки наверненню Хлодвіга до християнства. У 493 році він одружився з Клотильдою,

Chilperic the king of Burgundy's daughter, who, being herself a Christian, was naturally anxious to turn away her warlike spouse from the rude faith of his forefathers. The real result of her endeavors it is impossible to estimate, but, at all events, she has not received from history the credit of success. The mere suggestions of an affectionate wife would be considered as too simple and prosaic a means of accounting for a change involving such mighty consequences. The conversion of Clovis was so vitally important to the interests of the Catholic Church, that the chroniclers of that wonder-loving age, profuse in the employment of extraordinary means for the smallest ends, could never be brought to believe that this great event was the result of anything but a miracle of the most public and striking character.

The way in which the convictions of Clovis were changed is unknown to us, but there were natural agencies at work, and his conversion is not, under the circumstances, a thing to excite surprise. According to the common belief, however, in the Roman Church, it was in the battle of Zülpich that the heart of Clovis, callous to the pious solicitude of his wife, and the powerful and alluring influence of the catholic ritual, was touched by a special interposition of Providence in his behalf. When the fortune of the battle seemed turning against him, he thought of the God whom his wife adored, of whose power and majesty he had heard so much, and vowed that if he escaped the present danger, and came off victorious, he would suffer himself to be baptized, and become the champion of the Christian Faith. Like another Constantine, he saw written on the face of Heaven that his prayer was heard; he conquered, and fulfilled his promise at Christmas in the same year, when Remigius at Rheims, with three thousand of his followers.

The sincerity of Clovis's conversion has been called in question for many reasons, such as the unsuit ability of his subsequent life to Christian principles, but chiefly on the ground of the many political advantages to be derived from a public profession of the Catholic Faith. We are too ready with such explanations of the actions of distinguished characters, too apt to forget that politicians are also men, and to overlook the very powerful influences which lie nearer to their hearts than even political calculation. A spirit was

дочкою короля Бургундії Хільперіка, яка, будучи християнкою, природно прагнула відвернути свого войовничого чоловіка від грубої віри його предків. Реальний результат її зусиль неможливо оцінити, але, у будь-якому разі, історія не визнала її заслуги. Прості поради люблячої дружини вважалися б занадто простим і прозаїчним поясненням змін, що мали такі величезні наслідки. Навернення Хлодвіга було настільки важливим для інтересів католицької церкви, що літописці тієї епохи, в часи якої любили дива і не шкодували надзвичайних засобів для досягнення найменших цілей, ніколи не могли повірити, що ця велика подія була результатом чогось іншого, крім дива найбільш гучного і приголомшливого характеру.

Як саме змінилися переконання Хлодвіга, нам невідомо, але на це вплинули природні чинники, і за таких обставин його навернення не є чимось дивним. Однак, згідно з поширеною думкою в Римській церкві, саме в битві під Цюльпіхом серце Хлодвіга, байдуже до благочестивої турботи своєї дружини та потужного і привабливого впливу католицького обряду, було зворушене особливим втручанням Провидіння на його користь. Коли доля битви, здавалося, обернулася проти нього, він згадав про Бога, якого обожнювала його дружина, про чю силу і велич він так багато чув, і пообіцяв, що якщо він уникне нинішньої небезпеки і вийде переможцем, то дозволить охрестити себе і стане захисником християнської віри. Як і Костянтин, він побачив лик на Небі, що його молитва була почута. Він переміг і виконав свою обіцянку на Різдво того ж року, коли і Ремігій у Реймсі, разом із трьома тисячами своїх послідовників.

Щирість навернення Хлодвіга ставилася під сумнів з багатьох причин, таких як невідповідність його подальшого життя християнським принципам, але головним чином через численні політичні переваги, які можна було отримати від публічного визнання католицької віри. Ми занадто поспішаємо з такими поясненнями дій видатних особистостей, дуже схильні забувати, що політики теж люди, і не помічати тих вагомих впливів, які лежать ближче до їхніх сердець, ніж навіть

abroad in the world, drawing men away from the graves of a dead faith to the life and light of the Gospel, a spirit which not even the coldest and sternest heart could altogether resist. There was something, too, peculiarly imposing in the attitude of the Christian Church at that period. All else in the Roman world seemed dying of mere weakness and old age—the Christian Church was still in the vigor of youth, and its professors were animated by indomitable perseverance and boundless zeal. All else fell down in terror before the Barbarian conqueror—the fabric of the Church seemed indestructible, and its ministers stood erect in his presence, as if depending for strength and aid upon a power, which was the more terrible, because indefinite in its nature and uncertain in its mode of operation.

Nor were there wanting to the Catholic Church, even at that stage of its development, those external means of influence which tell with peculiar force upon the barbarous and untutored mind. The emperors of the Roman world had reared its temples, adorned its shrines, and regulated its services, in a manner which seemed to them best suited to the majesty of Heaven and their own. Its altars were served by men distinguished by their learning, and by that indestructible dignity of deportment, which is derived from conscious superiority. The praises of God were chanted forth in well-chosen words and impressive tones, or sung in lofty strains by tutored voices; while incense rose to the vaulted aisle, as if to bear the prayers of the kneeling multitude to the very gates of Paradise.

And Clovis was as likely to be worked upon by such means as the meanest of his followers. We must not suppose that the discrepancy between his Christian profession and his public and private actions, which we discern so clearly, was equally evident to himself. How should it be so? His own conscience was not specially enlightened beyond the measure of his age. The bravest warriors of his nation hailed him as a patriot and hero, and the ministers of God assured him that his victories were won in the service of Truth and Heaven. It is always dangerous to judge of the sincerity of men's religious—perhaps we should say theological—convictions by the tenor of

політичні розрахунки. У світі панував дух, який відвертав людей від могил мертвої віри до життя і світла Євангелія, дух, якому не могло протистояти навіть найхолодніше і найсуворіше серце. У ставленні християнської церкви того періоду було також щось особливо вражаюче. Все інше в римському світі здавалося вмираючим від немичності та старості, в той час як християнська церква все ще перебувала в силі молодості, а її провідники вирізнялися нездоланною наполегливістю та безмежною ревністю. Все інше завмерло в жаху перед варварським завойовником — структура Церкви здавалася незламною, а її служителі стояли перед ним прямо, ніби черпаючи енергію і допомогу з сили, яка була небезпечною тим, що була невизначеною за своєю природою і хиткою у своїх діях.

Навіть на тому етапі свого розвитку Католицька Церква не була позбавлена тих зовнішніх засобів впливу, які з особливою силою діють на варварський і необізнаний розум. Імператори Римської імперії зводили храми, прикрашали святилища і регулювали богослужіння таким чином, який, на їхню думку, найкраще відповідав величі Небес і їхній власній. На вівтарях служили люди, що відрізнялися своєю освіченістю і бездоганною гідністю поведінки, яка походила від усвідомленої власної переваги. Хвала Богу лунала у вишуканих словах і вражаючих тонах, або співалася піднесеними голосами навчених співаків, а ладан сходив до склепінчастої нави, немовби несучи молитви схилених на коліна людей до самих воріт Раю.

Хлодвіг використовував ті ж засоби впливу, що і його послідовники. Ми не повинні припускати, що розбіжність між його християнським віросповіданням та його публічними і приватними діями, яку ми так чітко розрізняємо, була однаково очевидною для нього самого. Як це могло бути? Його власна свідомість не була особливо просвітленою, беручи до уваги його вік. Найхоробріші воїни його народу вшановували його як патріота і героя, а служителі Божі запевняли його, що його перемоги були здобуті на службі Істині і Небу. Завжди небезпечно судити про щирість релігійних, або ж, швидше теологічних переконань

their moral conduct, and this even in our own age and nation; but far more so in respect to men of other times and countries, at a different stage of civilization and religious development, at which the scale of morality was not only lower, but differently graduated from our own.

The conscience of a Clovis remained undisturbed in the midst of deeds whose enormity makes us shudder; and, on the other hand, how trivial in our eyes are some of those offences which loaded him with the heaviest sense of guilt! The eternal laws of the God of justice and mercy might be broken with impunity; and what we should call the basest treachery and the most odious cruelty, employed to compass the destruction of an heretical or pagan enemy; but woe to him who offended St. Martin, or laid a finger on the property of the meanest of his servants! When Clovis was seeking to gratify his lust of power, he believed, no doubt, that he was at the same time fighting under the banner of Christ, and destroying the enemies of God. And no wonder, for many a priest and bishop thought the same, and told him what they thought.

We are, however, far from affirming that the political advantages to be gained from an open avowal of the Catholic Faith at this juncture escaped the notice of so astute a mind as that of Clovis. No one was more sensible of those advantages than he was. The immediate consequences were indeed apparently disastrous. He was himself fearful of the effect which his change of religion might have upon his Franks, and we are told that many of them left him and joined his kinsman Ragnarich. But the ill effects, though immediate, were slight and transient, while the good results went on accumulating from year to year. In the first place, his baptism into the Catholic Church conciliated for him the zealous affection of his Gallo-Roman subjects, whose number and wealth, and, above all, whose superior knowledge and intelligence, rendered their aid of the utmost value. With respect to his own Franks, we are justified in supposing that, removed as they were from the sacred localities with which their faith was intimately connected, they either viewed the change with indifference, or, wavering between old associations and present influences, needed only the example of

людей за їхньою моральною поведінкою, навіть у нашому столітті та нашій країні. Але ще більш небезпечно робити це стосовно людей інших часів і країн, які перебували на іншому етапі цивілізації та релігійного розвитку, де шкала моральності була не тільки нижчою, але й відрізнялася від нашої.

Совість Хлодвіга залишалася спокійною стосовно вчинків, жахливість яких змушує нас здригатися. Та, з іншого боку, наскільки дрібними в наших очах є деякі з тих провин, які накладали на нього найважче почуття провини! Вічні закони Божі справедливості і милосердя можна було порушувати безкарно, а те, що ми б назвали найнижчою зрадою і найогиднішою жорстокістю, застосовувалося для знищення єретичного або язичницького ворога. Та горе тому, хто образив Святого Мартіна або зазіхнув на майно найнижчого з його слуг! Коли Хлодвіг прагнув задовольнити свою жагу до влади, він, без сумніву, вірив, що водночас бореться під прапором Христа і знищує ворогів Бога. І це не дивно, адже багато священиків і єпископів думали так само і висловлювали йому свої думки.

Однак ми далекі від того, щоб стверджувати, що політичні переваги, які можна було б отримати від відкритого визнання католицької віри на цьому етапі, залишилися непоміченими таким проникливим розумом, який мав Хлодвіг. Ніхто не усвідомлював цих переваг краще за нього. Безпосередні наслідки були, здавалося б, катастрофічними. Він сам побоювався того, як його перехід в іншу релігію може вплинути на підданих франків, і, як нам відомо, багато хто з них покинув його і приєднався до його родича Рагнаріха. Але негативні наслідки, хоч і були відчутні одразу, проте, виявилися незначними і тимчасовими, тоді як позитивні результати накопичувалися з року в рік. По-перше, його хрещення в католицькій церкві принесло йому щирю любов його галло-римських підданих, чисельність і багатство яких, а надто їхні вищі знання та інтелект, робили їхню допомогу надзвичайно цінною. Що ж стосується його франків, то ми маємо підстави припустити, що, віддалені від священних місць, з якими їхня віра була тісно пов'язана, вони або ставилися до змін байдуже, або, вагаючись між старими

the king to decide their choice, and induce them to enlist under the banner of the Cross.

The German neighbors of Clovis had either preserved their ancient faith or adopted the Arian heresy. His conversion therefore was advantageous or disadvantageous to him, as regarded them, according to the objects he had in view. Had he really desired to live with his compatriot kings on terms of equality and friendship, his reception into a hostile Church would certainly not have furthered his views. But nothing was more foreign to his thoughts than friendship and alliance with any of the neighboring tribes. His desire was to reduce them all to a state of subjection to himself. He had the genuine spirit of the conqueror and his keen intellect and unflinching boldness enabled him to see his advantages and to turn them to the best account.

Even in those countries in which Heathenism or Arian Christianity prevailed, there was generally a united community of Catholic Christians (including all the Romance inhabitants), who, being outnumbered and sometimes persecuted, were inclined to look for aid abroad. Clovis became by his conversion the object of hope and attachment to such a party in almost every country on the continent of Europe. He had the powerful support of the whole body of the Catholic clergy, in whose hearts the interests of their Church far outweighed all other considerations. In other times and lands (in our own for instance) the spirit of loyalty and the love of country have often sufficed to counteract the influence of theological opinions, and have made men patriots in the hour of trial, when their spiritual allegiance to an alien head tempted them to be traitors. But what patriotism could Gallo-Romans feel, who for ages had been the slaves of slaves? or what loyalty to barbarian oppressors, whom they despised as well as feared?

асоціаціями та сучасними впливами, потребували лише прикладу короля, щоб визначитися з вибором і приєднатися до хрестоносців.

Німецькі сусіди Хлодвіга або зберегли свою давню віру, або прийняли аріанство. Тому його навернення було для нього перевагою або недоліком, залежно від того, які цілі він переслідував. Якби він дійсно бажав жити з королями-співвітчизниками на рівних і дружніх засадах, його прийняття до ворожої Церкви, безсумнівно, суперечило б його переконанням. Але ніщо не було більш чужим його думкам, ніж дружба і союз з будь-яким із сусідніх племен. Його прагненням було підкорити їх усіх собі. Він мав справжній дух завойовника, а його гострий розум і непохитна сміливість дозволяли йому бачити свої переваги і використовувати їх з максимальною вигодою.

Навіть у тих країнах, де переважало язичництво або аріанське християнство, зазвичай існувала єдина спільнота католицьких християн (включаючи всіх романських жителів), які, перебуваючи в меншості та іноді стикаючись з переслідуваннями, змушені були шукати допомоги за кордоном. Своім наверненням Хлодвіг став об'єктом надії та прихильності такої течії майже в кожній країні європейського континенту. Він мав потужну підтримку всього католицького духовенства, в серцях якого інтереси Церкви значно переважали всі інші міркування. В інші часи та в інших країнах (наприклад, у нашій) дух лояльності та любов до батьківщини часто були достатніми, щоб протидіяти впливу релігійних поглядів, і робили людей патріотами в час випробувань, коли їхня духовна вірність чужому правителю спокушала їх стати зрадниками. Але який патріотизм могли відчувати галло-римляни, які століттями були рабами рабів? Або про яку лояльність до варварських гнобителів, яких вони зневажали і боялися може йти мова?

The happy effects of Clovis's conversion were not long in showing themselves. In the very next year after that event (AD 497) the Armoricans, inhabiting the country between the Seine and Loire, who had stoutly defended themselves against the heathen Franks, submitted with the utmost readiness to the royal convert whom bishops delighted to honor; and in almost every succeeding struggle the advantages he derived from the strenuous support of the Catholic party become more and more clearly evident.

Щасливі наслідки навернення Хлодвіга дали про себе знати дуже швидко. Уже наступного року після цієї події (497 р. н. е.) жителі Арморіки, що населяли країну між Сеною і Луарою і які мужньо захищалися від язичницьких франків, з великою готовністю підкорилися новонаверненому королю, якого єпископи з радістю шанували. Однак, майже в кожній наступній боротьбі ті переваги, які він отримував від енергійної підтримки католицької партії, ставали все більш очевидними.

Chapter 2. Means of rendering realia in the Ukrainian translation of George P. R. James & Walter C. Perry's book *The History of the Franks from their Origin to the Death of Charlemagne*

2.1. Genre features, authorial style, and their manifestation in the novel *The History of the Franks* by G. James and W. Perry

The material for the research is the book *The History of the Franks from their Origin to the Death of Charlemagne* by George Payne Reinsford James & Walter C. Perry. This book was first published in 1832 in London, during the Romantic era. It covers the entire history of the Frankish people from the first mentions of them as a union of Germanic tribes until the death of Charlemagne. It combines elements of a classic chronicle and an analytical historical essay to present a historical biography of a nation and its leaders.

This book draws on the works of medieval chroniclers, including Einhard, a contemporary of Gregory of Tours and Charlemagne. Combined with two major historical projects by the authors, this narrative has become a model of classical historiography full of respect for the prominent figures of the past.

The book *The History of the Franks* represents **the historical genre**, which belongs to writing that outlines factual accounts of past events, cultures and figures. This form of literature stems from ancient storytelling traditions, where knowledge had been passed orally for generations. History was recorded in a systematic way as societies developed written languages, with early examples found in ancient civilizations' writings (Dziak 2022).

In comparison to other genres, historical books have distinct characteristics. The following features ensure the story feels authentic and immersive:

1. Historical accuracy: a time period's setting, events, and social conditions must be accurately portrayed. Research is essential to avoid anachronisms.
2. In-depth description: setting, clothing, customs, and language should be described carefully to transport readers back in time.
3. History-rooted conflict: the plot often revolves around historical conflicts, social issues, or cultural shifts.
4. Emotional connection: despite the historical backdrop, the story should emphasize human emotions and experiences (Marley 2025).

Books, particularly those written in the historical genre, reflect the mistakes and triumphs of those who have come before us, showing how events affected people by personalizing them, making them resonant and emotional, in individual stories (King 2017).

We can only understand people's current behaviors and values if we have an idea of the past. Having a sense of place in the world can be gained from reading history books (Webb 2021). Instead of entertaining, these books are intended to educate and inform. Research sources include:

1. Primary sources: detailed first-hand accounts of the events provided by people who were directly involved in them: diaries, letters, court testimony, etc.,
2. Secondary sources: second-hand accounts from people who have not been there
3. Tertiary sources: reference materials and manuals which show how future generations have interpreted historical events (Watt 2023).

The book *The History of the Franks*, which forms the basis of the research, belongs specifically **to the historical narrative with elements of chronicle**. The concept of "historical narrative" has two primary meanings in contemporary historiography: broad and narrow. Initially, historical narrative was viewed as a type of descriptive-narrative work or a separate explanation of phenomena, characteristic of the humanities. The term is interpreted in this way by both traditional historians and analytical historians. The second approach was developed by postmodernists and philosophical anthropologists, who also developed narrative theory as a whole. Consequently, historical narratives can be viewed as mental structures that organize knowledge about the world around us (Сапаєва 2023, p.3). Despite the fact that document-based, argumentative text writing in history can be

powerful, it is also a complex task, since it involves not only representing a topic, but also organizing and structuring it (van Drie et al. 2015, p.126).

The genre identity of the text becomes most evident at the level of lexical content. The book *The History of the Franks* provides a historical overview through the lens of the activities of prominent figures. Rather than describing abstract social processes, the author structures the narrative around specific **historical figures** such as *Charlemagne, Augustus, Probus, Maximian, Childeric, Gregory of Tours* and others. Each of them held certain titles and played decisive roles in the life of society at that time.

Furthermore, the text contains a number of **ethnonyms**, such as *Franks, Sicambri, Tribocci*, and *Ubii* tribes, as well as other nomadic peoples such as the *Huns, Romans* and others. It is also worth highlighting **place names** that are key to the text, such as *Catalaunian Fields*, where a series of decisive battles took place, or *Batavian Islands*, which is the name from ancient sources, certain **historical provinces and settlements** such as *Belgica Secunda, Germanica Prima*, etc.

As a rule, the names of **leisure activities and traditional forms of recreation** are also a significant indicator of the genre and period of writing. In our book, the authors draw our attention to a special Frankish game called *Ludi Francici*, which indicates a peculiar period of its existence, as well as *Fight with wild beasts*, in which live people and ferocious animals participated, which is not traditional in the 21st century.

Thus, the historical genre is formed by the authors' ability to convey the spirit of the era. Everything is based on the authenticity of details. It is precisely through the presence of specific names of places, ethnic groups, their characteristics, and the involvement of specific characters that the historical narrative acquires its uniqueness.

2.2 Types of realia in translation studies

Historical texts rely on certain words and phrases that act like signposts, helping readers understand when and where the events are happening. G. James and W.C. Perry's *The History of the Franks*, based on Gregory of Tours' 6-th century chronicle, is full of culture-bound historical realia – words for objects, titles, customs, and institutions unique to Merovingian Gaul. These realia make the text authentic, accurate, and immersive.

While the notion of *realia* has been critically acclaimed in translation studies, no single approach to classifying the concept has been developed. Researchers have proposed different typologies based on their focuses on semantic, cultural, and linguistic factors.

K. Schefner and W. Wieserman define **realia** as: “cultural terms and phenomena,” “objects representative of a culture” (Sch efner & Wieserman 2001, p.32). J. Pedersen even uses the abbreviation ECRs for these realia, which translates as “extralinguistic cultural references” (Pedersen 2005, p.113). According to V. I. Karaban, realia are “lexical elements that denote ethno-specific concepts (concepts unique to a single culture)”. P. Newmark labels specific lexical units reflecting cultural concepts as **cultural words**, i.e. the terms associated with a specific language and community that refer to objects, customs, or concepts unique to that culture, such as monsoon, steppe, dacha, or tagliatelle. Unlike universal words (e.g., die, swim), cultural words typically create translation problems because they lack direct equivalents in other languages unless there is cultural overlap between the source and target readerships (Newmark 1988, p. 94-95).

The most accurate definition of the concept of **realia** is provided by R. P. Zorivchak. As defined by the author, "realia are mono- and polylexemic units whose primary lexical meaning encompasses (in terms of a binary comparison) the complex of ethnocultural information traditionally associated with them, which is alien to the target language's objective reality" (Зорівчак 1989, p.58). Realia reflect the specifics of life, history, everyday life, culture, civilization, literature, and even the landscape, climate, and dietary habits. Often, these words are closely associated with a literary text's situational context. In this case, they belong to ethnolexicon-the most nationally distinctive layer of the lexicon (Зорівчак 1989, p.60). R. P. Zorivchak has developed a structure and classification of cultural elements. From a translation studies perspective, she considers it appropriate to categorize

cultural elements in both historical-semantic and structural terms. From a historical-semantic perspective, she identifies:

1) **the actual realia** (with existing referents): Укр. *коломийка, трембітар, постолі, яворівка, коливо, сімейний підряд, перебудова, гласність*, Eng. *baby-sitter, the Central lobby, Boxing Day, Halloween*;

2) **historical realia** refer to semantic archaisms that, because of the disappearance of their referents, have become part of historically distant vocabulary. In linguistic communities they are characterized by a semantic characteristic of "the past," denoting obsolescence of the referent and withdrawal of what it signifies from active social practice. Cultural heritage forms the basis of their national character along with a sense of historical context: Укр. *смерд, щезник, копний майдан*; Eng. *the Black and Tans, a priest's hole* (Зорівчак 1989, p.334).

According to some researchers, historical realia can be understood as **chronologically marked vocabulary**, or **historicisms**. T. Lasinska defines historically marked vocabulary, or chronologically marked vocabulary as the vocabulary that serves as a chronotope and marks a particular era in history. It encompasses **historicisms** and **archaisms**, which are in turn divided into archaized and obsolete words (Ласінська 2018, p. 21). M. Tkachivska interprets the term **historically (chronologically) marked vocabulary** as the vocabulary of the distant past representing the language of a specific historical period and denoting objects, action, events, phenomena, etc., associated with that period (Ткачівська 2022, p.131). O. Kovalenko (2002) interprets **historically marked vocabulary** as comprising **historicisms** (terms for obsolete objects and phenomena) and **archaisms** (outdated words with modern equivalents), which together serve to create the chronotope of a historical novel (Коваленко, 2002, p.10).

Since differences between languages are largely determined by historical, geographical, cultural, and economic factors, translators play a major role in facilitating communication among cultures as well as between languages. As a result, it is essential for a translator to have a solid understanding of the history, culture, geography, and way of life of the people represented by the source language (Ласінська 2018, p.45).

In addition, T. Kyiak emphasizes that, in their practical work, translators also deal with the culture of the source text's author; "they must be prepared from the outset for the presence in the text of distinctly national elements that cannot be rendered literally" (Кияк & Науменко et al. 2006, p.21).

Consequently, translating historical works requires a specific strategy. **Archaization** recreates images of the past, whereas modernization creates an image of the present as part of the integrative-textual megaconcept of translation. The strategy of **neutralization** helps to eliminate the "temporal markings of a work's artistic image and to create a translation 'beyond time'" (Андрієнко 2016, p.9). Today, there are various methods for translating historicisms and archaisms. T. Lasinska includes among them **archaization, omission, neutralization, and modernization** (Ласінська 2015, p.38).

According to M. Tkachivska, when translating historicisms, it is important for the translator to choose a translation strategy that eliminates temporal and cultural incompatibilities and helps avoid stylistic inconsistencies. To render historically marked vocabulary, the following translation methods are proposed: **transcription/transliteration** (preferably combined with a note), **explanation** (drawback: loss of historical marking), **generalization, concretization, calquing, dislocation, stylization, and the creation of one-time equivalents with a hint of archaic vocabulary** (Ткачівська 2022, p.133).

V. Karaban believes that the complexity of translating cultural realities depends on two factors:

1) the absence of a corresponding term (equivalent, analogue) in the target language due to the fact that native speakers of that language are unfamiliar with the object that the cultural reality refers to;

2) the need to convey not only the literal meaning (semantics) of the cultural element, but also its nuance (connotation)—its national and historical context. He proposes the following methods for translating realia: transcoding, calque (literal translation), and descriptive translation (Карабан 2001, p.161).

Cultural words are rendered by Peter Newmark in the following ways: **transference** (borrowing the SL term), **cultural equivalent** (substituting a TL cultural item), **neutralisation** (using a functional or descriptive equivalent), **literal translation** (word-for-word), **label** (provisional naming), **naturalisation** (adapting to TL morphology), **componential analysis** (dividing into semantic categories), **deletion** (removing redundant items), **couplet** (combining two procedures), **accepted standard translation** (using an established equivalent), **paraphrase/gloss/notes** (adding explanation), and **classifier** (adding a generic category word). The use of these techniques enables translators to balance cultural preservation, readability, and accuracy depending on the type of text and the audience (Newmark 1988, p.103).

According to R. Zorivchak, translating realia requires more than translation technique, it requires translation artistry as well. As the realia convey one type of information over another (denotative, local particularly national-cultural, or connotative), translators reproduce its semantic and stylistic functions differently based on the compositional constraints of the realia within the situational context, as well as its compositional constraints (Зорівчак 1989, p.84). The following methods of translational renaming of realia exist: **transcription (transliteration)**, **descriptive paraphrase**; **hyperonymic renaming**; **combined renaming**; **calque**; **interlingual transposition at the connotative level**; the **method of assimilation (substitution)**; **contextual interpretation** of realia; finding a **situational equivalent (contextual translation)** (Зорівчак 1989, p.93).

Among the translation techniques described by L. Molina and H. Albir, the following can be applied to translating realia: **borrowing**, i.e. “taking a word or expression straight from another language”; **naturalized borrowing** means fitting the spelling rules in the target language; **description** is appropriate for replacing a term or expression with a description of its form or function”; **established equivalent** which is "a term or expression recognized (by dictionaries or language in use) as an equivalent in the target language (Molina & Albir 2002, p. 510).

Molina and Albir's flexible, meaning-focused classification is ideal for translating realia in texts like *The History of the Franks*, helping the translator preserve historical authenticity while keeping the text understandable to modern readers. Therefore, this classification will be applied in the translation analysis of Chapter 2 to explore how realia from *The History of the Franks* are rendered into Ukrainian.

Since the book deals with the history of the Franks, it draws on numerous historical realia that offer us a deeper insight into the periods, events, figures, cultural characteristics, and much more described therein.

The realia used in the historical work *The History of the Franks* were classified by a semantic principle:

1. **Roman and Germanic leaders:** *Augustus* - Август; *Drusus* - Друз; *Caesar* - Цезар; *Sunno* - Сунно; *Marcomeres* - Маркомер; *Clodion* - Клодіон; *Gennobaudes* - Генобавд.
2. **Historians and scholars:** *Tacitus* - Тацит; *Jordanes* - Йордан; *Ammianus Marcellinus* - Ам'ян Марцеллін; *Adelung* - Аделунг.
3. **Roman provinces:** *Germania Secunda* - Германія Секунда; *Belgica Secunda* - Белгіка Секунда; *Germanica Prima* - Германіка Прима.
4. **Towns and settlements:** *Toulouse* - Тулуза; *Argentaria* - Аргентарія; *Tournai* - Турне.
5. **Historical territories:** *Gaul* - Галлія; *Armorica* - Арморіка; *Franconia* - Франконія.
6. **Strategic forests:** *Teutoburgian Forest* - Тевтобурзький ліс; *Silva Carbonaria* - Сільва Карбонарія; *forest of Ardennes* - Арденнський ліс.
7. **Rivers as frontiers and thoroughfares:** *Meuse* - Маас; *Somme* - Сомма; *Yssel* - Иссел; *Rhine* - Рейн; *Ripa* - Ріпа.
8. **Leisure activities:** *circus* - арена античного цирку; *Ludi Francici* - традиційні франкські ігри.
9. **Religion and beliefs:** *Arian heresy* - аріанство; *Gospel* - Євангеліє; *Chrisitanity* - християнство; *Pagans*-язичники; *St.Martin* - Святий Мартін; *God of Battles* - Бог війни.
10. **Dignitary titles:** *Francicus* - Францикус; *Master General* -генерал - губернатор; *Domesticorum Comes* - коміт домашників.

11. **Historical legal sources:** *Salic laws* - салічні закони; *Germania* -“Германія”; *Gesta Francorum* -“Gesta Francorum”; *Charta Peutingeria* - “Charta Peutingeria”.

12. **Old West Germanic tribes:** *Catti* - кати; *Bructeri* - бруктери; *Tubantes* - тубанти; *Chamavi*-гамави; *Ansibarii*-ансібарії; *Thuringians*-тюрінги; *Salian Franks*-салианські франки; *Ripuarians*-ріпуаріанці.

13. **Political / Military coalitions:** *Frankish League* - Франкська ліга; *Cheruscan League* - союз херусків.

14. **Huge migratory confederations:** *Goths* - готи; *Visigoths* - вестготи; *Vandals* - вандали; *Burgundians* - бургунди.

Dividing realia from *The History of the Franks* into fourteen groups shows how rich the text is in culture-bound words. This will help us analyze their translation in Paragraph 2.3.

2.3. Basic translation techniques applied in rendering historical realia in the Ukrainian translation of *The History of the Franks* by George Payne Reinsford James & Walter C. Perry

In the historical work *The History of the Franks*, the use of realia denoting historical figures serves linguistically and historically as a bridge between classical Rome and Frankish history. These figures are used to establish a chronological and political background for the Franks. Like the British people, the Franks are positioned within the context of the complicated system of Roman interactions involving the following categories:

In *The History of the Franks*, the central figures are Roman and Germanic leaders whose military campaigns, political alliances, and power shifts revolve around them. As a prime example of Roman emperors and generals, *Augustus* is regarded as the creator of the imperial system, during whose reign active campaigns were conducted along the Rhine (KAMPF UM ROM Historical Glossary). *Drusus* and *Tiberius* are depicted as the generals who ruled the Germanic tribes between the Rhine and the Elbe.

Realia referring to **Roman and Germanic leaders** represent 31% of all realia selected from the translated text fragment. These realia are rendered by means of **borrowing**. It's a translation technique that involves transferring a word or expression from the source language directly into the target language (Molina & Albir 2002, p.510). Borrowing focuses on preserving the identity and historical specificity of the figure. The example of the word denoting Germanic leader borrowed in the target text is given in the following sentence:

[...] *three Frankish kings, Genobaudes, Marcomeres, and Sunno, crossed the Lower Rhine, and plundered the country along the river* [...] (James & Perry 1832, p.6). – [...] *три франкські королі, Генобавд, Маркомер і Сунно, переправилися через Нижній Рейн і грабували країну вздовж річки* [...]. In this example, the translator adapts the Latin or Germanic spelling into the Ukrainian Cyrillic alphabet while maintaining structural integrity. The proper name *Sunno* (a Germanic leader) is rendered in the target language as *Сунно*. So, this is a straightforward case of borrowing.

The names of Roman and Germanic leaders are also translated with slight adaptations to the Ukrainian phonological and morphological systems with preservation of referential identity. Several names of Roman and Germanic leaders, such as *Drusus*, *Tiberius*, *Augustus*, *Constantius Chlorus* are transferred into Ukrainian as *Друз*, *Тіберій*, *Август* and *Констанцій Хлор* through **naturalized borrowing**. According to L. Molina and H. Albir, it is a translation technique that involves adapting a foreign word to the target language while still retaining its spelling, pronunciation, and/or grammatical rules, allowing the original word to remain recognizable (Molina & Albir 2002, p. 510).

[...] *by the courage and conduct of Arbogastes, a Frank in the service of Theodosius* (James & Perry 1832, p.6). – [...] *завдяки мужності та діям Арбогаста, полководця франкського походження, який був на службі у Феодосія*. The name is derived from the SL, but it has been modified phonetically, graphically, and morphologically to fit Ukrainian norms. This is therefore a case of naturalized borrowing.

In historical translation, royal titles and monarchs, historical figures with widely recognized names have their **established equivalents**. In Perry's *History of the Franks* Charlemagne has its established equivalent *Карл Великий* in Ukrainian as it ensures that Ukrainian readers immediately recognize the historical figure being referenced (KAMPF UM ROM Historical Glossary).

[...] *needed all the power and energy of a Charlemagne to bring to a successful close* (James & Perry 1832, p.4). – [...] *Для успішного завершення цього протистояння знадобилися всі сили та енергія Карла Великого*. According to L.Molina & H.Albir, **established equivalent** technique means using a term or expression recognized as equivalent in the target language (by dictionaries or languages in use) (Molina & Albir 2002, p.510). This technique is considered target-language-oriented and domesticates the source term to make it familiar to the target audience. *Charlemagne* (from French Charles + *Magnus* meaning "Charles the Great") was a medieval emperor who ruled much of Western Europe from 768 to 814 CE and is often called the "Father of Europe" (Collins Online Dictionary). *Карл* is the established Ukrainian equivalent of "Charles", *Великий* is the standard translation of *Magnus* or *the Great* (English-Ukrainian Dictionary Advanced). This pairing has become lexicalized in Ukrainian historical discourse through long-term use, making it the conventional way to refer to this historical figure.

Realia referring to **historians and scholars** represent 7,5% of all analysed realia. The work of historians and scholars serves as a source of information, as chroniclers, and as commentators on events that are crucial to G.P.Reinsford and J. & W. C. Perry's work. For example, the Roman historian *Tacitus* described the way of life and customs of the ancient Germanic peoples in his work *Germania*. *Drusus* and *Tiberius* are depicted as the generals who ruled the Germanic tribes between the Rhine and Elbe rivers.

The names of historians and scholars are conveyed using the **borrowing** technique. An example is given in the following sentence:

The derivation preferred by Adelung from frak, with the inserted nasal, differ of Grimm only in appearance (James & Perry 1832, p.3). – *Похідне слово від "frak", зі вставленим носовим звуком, якому Аделунг надавав перевагу, відрізняється від варіанту Грімма лише візуально*. In this case, the graphic form of the name *Adelung* is reproduced in the target language using the Ukrainian graphemes.

The authors of the book use **toponyms** not only as labels for maps, but also as historical artifacts. Their names, whether Latin, Germanic, or hybrid, tell the story of medieval Europe's transformation from the Roman world. By mixing names from multiple eras, the authors create a layered historical geography.

Realia referring to **Roman provinces** represent 2 % of all realia. In order to accurately reflect the late Roman Empire's administrative organization, the authors use the official Roman names *Germania Secunda*, *Belgica Secunda*, and *Germanica Prima*. The names of these historical and geographic places are accurate because they correspond to primary sources (Roman military records, church documents, and chronicles). All the examples are conveyed through the use of **borrowing**.

[...] *they held all that part of Germania Secunda which was not occupied by the Salians* (James & Perry 1832, p.6). – [...] *вони утримували всю ту частину провінції Германія Секунда, яка не була зайнята саліями*.

[...] *having taken possession of Soissons, Rheims, and other Roman towns in the Belgica Secunda, extended his frontier to the river Loire* [...] (James & Perry 1832, p.9). – [...] *захопивши Соассон, Реймс та інші римські міста в провінції Белгіка Секунда, розширив свої кордони до річки Луари*.

In these examples the technique of **borrowing** is used, because both elements are taken directly from Latin and adapted only graphically to Cyrillic. The meaning of historical and administrative units of government remains the same, and any confusion with modern states is avoided.

The **towns and settlements** served as administrative, military, and religious centers. This classification of realia represent 7,5% of all realia. In the Roman province *Germania Secunda*, *Cologne* was the capital and political center of the Merovingian Franks, while *Toulouse* was the capital of the Visigoths, which was later captured by the Franks.

Some names of towns, such as *Bonn*, *Arras*, *Neuss* are **borrowed** into the target language in their graphic or sound form: *Бонн*, *Аррас*, *Ноїс*. Borrowing adapts the translated proper names to Cyrillic orthography and ensures readability for Ukrainian audience, preserves history and allows for grammatical accuracy.

*It was on their account that Caesar bridged the Rhine in the neighborhood of **Bonn** [...]* (James & Perry 1832, p.3). – *Саме це змусило Цезаря переправитись через Рейн поблизу **Бонна**.* In this case, the technique of **borrowing** is used, because the SL *Bonn* is rendered as *Бонн* in the TL, with only graphic adaptation.

Some names of towns and settlements (*Toulouse* – Тулуза; *Mayence* – Майнц; *Cologne* – Кельн) are rendered through **naturalized borrowing**. It is the standard technique for rendering Ukrainian names of cities that differ significantly from their original French or German names. The naturalized city names in the Ukrainian translation are historically established adaptations that respect Ukrainian orthographic, phonetic, and grammatical norms.

[...] *gained possession of **Cologne** about the time of the conquest of Tournai by their Salian brethren* (James & Perry 1832, p.5). – [...] *захопили **Кельн** приблизно в той період, коли їхні салійські побратими завоювали Турне.* According to the Ukrainian translation of *The History of the Franks*, the SL toponym *Cologne* is rendered as *Кельн* in the TL. In this example the technique of **naturalized borrowing** is used. The name is not directly derived from English, but rather reflects the German *Köln*, historically adapted to Ukrainian.

In *The History of the Franks*, **historical territories** serve as a means to delineate areas of military conflict, settlement regions, and the legacy of the Roman Empire. A major backdrop of the narrative is Gaul, with Armorica to its northwest and Franconia to its east. (World History Encyclopedia). The realia of historical territories make up 8% of all researched realia. The next sentence serves as an example of a significant historical site that played a major role during a particular historical period:

*In the bloody and decisive battle of the **Catalaunian Fields** round Châlons, Franks, under the name of Ripuarii [...]* (James & Perry 1832, p.7). – *У кровопролитній і вирішальній битві на **Каталаунських полях**, поблизу Шалона, франкські племена рипуаріїв [...]*. In this sentence, the SL the adjective *Catalaunian* is **borrowed** directly from Latin and adapted graphically to Ukrainian with the addition of the Ukrainian adjectival suffix **-ськ-** in order to form an onymic adjective *Каталаунські*. However, the noun *Fields* is translated literally as *поля*, with the use of **technique of calque**.

*He found the Salians once more in **Batavia**, and, after defeating them in a great battle, carried off a large number of captives to Treves [...]* (James & Perry 1832, p.5). – *Зіткнувшись із саліями в **Батавії** і, здолавши їх у великій битві, він відвіз велику кількість полонених до Трира.* In this case, the graphic form of the SL place name *Batavia* (the territory of the Batavi tribe) is **borrowed** by the TL graphemes as *Батавія*.

Additionally, the book abounds with realia designating **strategic forests**, making up 2,5% of all analysed realia. Forests serve as obstacles, refuges, and sites of defining moments in history. *Teutoburgian Forest* provided a psychological barrier to Roman expansion, while *Silva Carbonaria* and *the forest of Ardennes* served as natural borders between sub-kingdoms and refuges for outlaws during the Frankish period. The names of strategic forests are **borrowed** in the target language as exemplified below:

[...] *was bounded on the north-west by the Silva Carbonaria, or **Kolhenwald**; on the south-west by the Meuse [...]* (James & Perry 1832, p.6). – [...] *межувала на північному заході з лісовими масивами Сільва Карбонарія, або **Кольгенвальд**, а на південному заході — з річкою Маас [...]*. The German-sounding toponym *Kolhenwald* is mapped letter-by-letter into Cyrillic as *Кольгенвальд*.

Realia denoting **rivers as frontiers and thoroughfares** occupied an important place and accounted for approximately 3% of the total number of realia. In order to understand the Salian Franks' settlement, *the Meuse* and *the Somme* are crucial (World History Encyclopedia). From ancient documents, it can be difficult to identify locations accurately due to the fluidity of names such as *Yssel*, *Isala*, and *Sal*. Another example can be found in the following sentence:

*With still greater probability may the name Ripuarii or Riparii, be derived from **Ripa**, a term*

used by the Romans to signify the Rhine (James & Perry 1832, p.4). – Ще більша ймовірність того, що назва *Riparii* або *Riparii* походить від оніма **Pina**, який римляни використовували для позначення річки Рейн. In this case, as in most others, the technique of **borrowing** is used, because the SL name *Ripa* is transferred directly into the TL as *Pina* using the Ukrainian script.

All the examples also illustrate how the translator adapts Latin and French spelling into the Ukrainian Cyrillic alphabet while maintaining structural integrity. Since these terms were borrowed, they retain their historical and foreign characteristic, which makes them clear to readers and makes them easily understandable for Ukrainian speakers.

The realia of **leisure activities** in *The History of the Franks* serve as a linguistic and historical window into post-Roman Europe's cultural transformation and accounted for approximately 1,8% of the total number of realia. By illustrating Frankish culture through these activities, we can see how Roman traditions and Germanic customs intersect.

The following sentences illustrate vivid examples of such leisure activities:

It was in the circus of this city, and in the presence of Constantine [...] (James & Perry 1832, p.5). – Саме на **арені античного цирку** цього міста, в присутності Костянтина [...]. In the target language **amplification technique** is used. According to L.Molina & H.Albir, amplification is used to introduce details that are not stated in the ST: information, explicative paraphrasing etc. (Molina & Albir 2002, p.510). The Ukrainian word *цирк* is associated with tents, acrobats, and clowns, which differ significantly from the blood sports and chariot races of ancient Romans. A literal translation as simply *цирк* would likely cause ambiguity or misinterpretation for the Ukrainian reader, who might associate the term solely with its contemporary meaning. To ensure precision and historical accuracy, the translator adds the phrase *арена античного*, thereby specifying the location (arena) and indicating the historical period (ancient).

Another example of leisure activity may be observed in the following sentence:

[...] the notorious Ludi Francici were celebrated; at which several thousand Franks, including their kings Regaisus and Ascaricus [...] (James & Perry 1832, p.5). – [...] відзначалися сумнозвісні **традиційні франкські ігри "Ludi Francici"**, під час яких кілька тисяч франків, включаючи їхніх королів *Регаїса і Аскаріка* [...]. In the target language **the amplification and pure borrowing technique** is used. Based on the classification of L.Molina & H.Albir, **pure borrowing** is an approach to translation in which a word or expression is translated directly from the source language into the target language, preserving its original form (Molina & Albir 2002, p.510). In Ukrainian, there is no single term that fully captures the connotation of the term *Ludi Francici*. To fill this gap, the translator adds the explanatory phrase *традиційні франкські ігри* before the purely borrowed term *Ludi Francici* spelled in the Latin script.

As an integral part of historical causality and identity, *The History of the Franks* contains the realia denoting **religion** and **beliefs** which represent 7% of all the researched realia. The authors do not merely describe events, but interpret them through a Christian lens where beliefs define characters, justify political decisions, and explain wars and conquests. The concept of religion defines identity, legitimates authority, and explains the historical events that have taken place. *Arians*, for example, are considered heretics by Catholic Franks because they belong to hostile Germanic tribes (Visigoths and Vandals). As defenders of the faith, Frankish kings used *Christianity* as a unifying force.

In the historical text like Perry's *History of the Franks*, where religious concepts are central to understanding Frankish society, kingship, and warfare, established equivalents ensure that Ukrainian readers access the same conceptual framework as readers of the original English text.

In terms of religious, theological, and historical discourse, the realia *Pagans*, *Providence*, and *Gospel* belong to a high register. The Ukrainian established equivalents of these realia preserve this register.

Pagans and Arians would have painted him in different colors (James & Perry 1832, p.8). – **Язичники та аріани зображували б його в інших кольорах**.

[...] alluring influence of the catholic ritual, was touched by a special interposition of Providence [...] (James & Perry 1832, p.10). – [...] **привабливого впливу католицького обряду, було зворушене особливим втручанням Провидіння** [...].

[...] *drawing men away from the graves of a dead faith to the life and light of the **Gospel*** [...] (James & Perry 1832, p.10) – [...] *відвертав людей від могил мертвої віри до життя і світла **Євангелія*** [...].

[...] *but woe to him who offended **St. Martin**, or laid a finger on the property* [...] (James & Perry 1832, p.11) – [...] *Та горе тому, хто образив **Святого Мартіна** або зазіхнув на майно* [...]! In all of the above examples, the **established equivalent** technique is used in the TL. The use of the technique of established equivalent in all four examples ensures that the target text carries the same theological weight and cultural recognition as the source text.

Some religious realia used in the text have widely accepted and familiar Ukrainian equivalents. For instance, the authors of *the History of Franks* use the religious realia *God of Battles* (KAMPF UM ROM, Historical glossary). During the time of Clovis and his successors, the Franks understood their Christian God as a warrior deity. The concept is not central to Eastern Orthodox theology (which emphasizes spiritual struggle and peace). By using established equivalent *Бог війни*, the translator can avoid inventing something new when a correct, natural version already exists.

[...] *that their respective fates might be determined by the **God of Battles*** (James & Perry 1832, p.9). – [...] *він кинув виклик **Сиагрію**, більш відомому як **Германіко**, щоб їхні долі вирішив **Бог війни***. In this case, the TL *Бог війни* is rendered by its **established equivalent**, due to the fact that the phrase has a fixed version in Ukrainian, it is traditionally used in historical, religious, and literary contexts.

*This **Scourge of God**, as he delighted to be called, appeared in Gaul about the year 450 AD* [...] (James & Perry 1832, p.7) – *Цей «**Бич Божий**», як він любив себе називати, з'явився в Галлії близько 450 року н. е.* [...]. In this example, the **transposition** technique is used. According to classification of L.Molina & H.Albir, the transposition technique means to change a grammatical category. Due to Ukrainian's natural preference for adjectival forms of *Божий* in religious contexts, a literal calque like *Бич Бога* would sound grammatically possible, but is stylistically incorrect. That is why in the TL *Бич Божий* is used.

Throughout the book, realia of **dignitary titles (4%)** comprising a range of titles of regional governors, influential ecclesiastical dignitaries and the supreme imperial titles.

During the transition from late Roman imperial administration to the emerging Frankish kingdom, these terms serve as markers of power, authority, and social hierarchy.

*But again the relenting fates of Rome raised up a hero in the person of the **Emperor Julian*** [...] (James & Perry 1832, p.5) – *І знову милосердна доля Риму возвеличила героя в особі **імператора Юліана*** [...]. In this case, the SL *Emperor* comes from the Latin *Emperor* and is transferred into the TL as *імператор* through **naturalized borrowing** technique, with adaptation to Ukrainian spelling and declension (*імператора* in the genitive case).

[...] *Mallobaudes, who is called king of the Franks, and held the office of **Domesticorum Comes** under Gratian* [...] (James & Perry 1832, p.6) – *Маллобавд, якого називають королем франків і який обіймав посаду **коміта доместиків** за правління Граціана* [...]. Here, the translation of *Domesticorum Comes* as *коміт доместиків* is also an example of naturalized borrowing, since both components of the original title were borrowed and adapted for Ukrainian phonetics, grammatical norms, and orthographic rules. The translation technique was accompanied by **extratextual gloss** (Aixela 1997, p.57). According to Aixela, extratextual information offers explanation in the footnotes, endnotes and intratextual glosses are incorporated in the text (Aixela 1997, p. 57). In the target text, glossing is recommended since this term refers to an ancient Roman military and administrative title that may be unfamiliar to the target audience. By providing additional context and explanation, readers can gain a better understanding of the term's cultural significance and function.

Titles like *Domesticorum Comes* convey the precise terminology of late Roman imperial administration, where *comes* referred to a high-ranking member of the emperor's entourage and *domestici* to an elite bodyguard corps.

*Libanius, the Greek **rhetorician**, when extolling the deeds of Constans* [...] (James & Perry 1832, p.5). – *Грецький **ритор** Лібаній, вихваляючи подвиги Констанса* [...]. In this example, the TL *hetorician* originated in the classical Greek rhetorical tradition and refers to a specialist or master

of rhetoric. In the TL, the realia is rendered as *pumop*, a historically established naturally borrowed form adapted to the target language's phonetic, grammatical, and lexical norms.

In the historical work *The History of the Franks* an important linguistic bridge between the Frankish world and its classical and legal heritage is the use of **historical legal sources** – realia that denote intellectual, cultural, or ideological concepts, such as the titles of books, legal codes, or doctrines. This classification of realia makes up 2,5% of all realia. In mentioning *Germania* by Tacitus, the Frankish narrative ties itself to Roman tradition. By linking Frankish origins to Roman ethnography, Tacitus relates the Merovingian Kingdom to Rome's description of Germanic lands (World History Encyclopedia). *The Salic Law* (Lex Salica) is an example of Frankish contribution to European law. It was codified around 500 CE under Clovis I and was the first attempt by a Germanic kingdom to codify customary law (KAMPF UM ROM Historical Glossary). The following examples are provided below for further reference:

[...] is also found at a still earlier date, in the old Roman chart called the *Charta Peutingeria* [...] (James & Perry 1832, p.3). – [...] також згадується у більш ранньому джерелі – давньоримській карті під назвою "*Charta Peutingeria*" [...].

The whole story is perfected and rounded off by the author of the Gesta Francorum [...] (James & Perry 1832, p.7). – *Вся історія цілком довершена і доповнена автором хроніки «Gesta Francorum»* [...]. In both examples, the **pure borrowing** technique is used in the TL. In **pure borrowing**, words or expressions are taken straight from the SL and transferred to the TL without being modified in any way (Molina & Albir 2002, p.510). This translation technique was also accompanied by **translation commentary** (Ктитарова, Воронова 2013, p. 84), or **extratextual gloss** (Aixela 1997, p. 57). Since the above-mentioned historical realia are medieval cartographic and chronicler sources of the Crusading Era, they require glossing in the target text. In scholarly or semi-scholarly translations, glossing serves as a form of documentation, providing essential context about origin, genre, date, and historical significance for the target audience. Glossing is necessary to avoid mistakes, such as mistaking them for generic maps or chronicles.

In our translation project, the glosses appear as a footnote: e.g. *Charta Peutingeria* is an ancient world map (planisphere) depicting the Roman road system (Nussli 2007). *Gesta Francorum* is the oldest existing history of the First Crusade and is one of the most important documents dating back to it (Turpin 2025). The procedure for adding a gloss as a footnote is the following: we identified the opaque term, researched the necessary context, inserted a superscript marker, and wrote a concise explanation in Ukrainian at the page bottom.

Throughout the historical works of George Payne Rainsford James and Walter C. Perry, ethnonyms serve as crucial evidence in examining tribal relationships, migrations, and Frankish identity formation. Examples of classification can be found below:

Realia referring to **Old West Germanic tribes** are 16% of all others. The Frankish Confederation consisted of a number of individual tribes, like the *Catti*, which faced frequent clashes with the Franks over the Rhine region. The *Bructeri* were a warlike tribe considered by the Romans to be one of the most warlike, and they were later conquered by the Franks. As part of the early Frankish Confederation, *Chamavi* formed the basis for the Salian Franks. An example sentence is provided below:

Childeric took refuge with Bissinus (or Bassinus), king of the Thuringians, a people dwelling on the river [...] (James & Perry 1832, p.8). – *Хільдерік знайшов притуток у Біссінуса (або Бассінуса), короля тюрінгів, народу, що мешкав на берегах річки* [...]. Here, in the TL, the rendering of the Germanic tribe name *Thuringians* as *тюрінгу* is a standard example of **naturalized borrowing**. For the Ukrainian script and grammar, the name is translated directly from the source language with only minor graphic, phonetic, and morphological adjustments. In this case, the SL sound [θ] is rendered by the Ukrainian letter *m* in the TL. The SL vowel [y] is rendered by the iotated letter *ю* in the TL, which palatalizes the preceding consonant letter *т*.

The Alemanni, extending themselves from their original seats on the right bank of the Rhine, between the Main and the Danube [...] (James & Perry 1832, p.10). – *Алемани, розширившись зі своїх первісних територій на правому березі Рейну, між річками Майн і Дунай* [...]. In the SL, ethnonym *Alemanni* (Latin name for a Germanic tribal confederation) is rendered in the TL as

алемани, by means of **naturalized borrowing**. The foreign name is preserved, not translated or replaced. In this case, the transfer involves only phonetic and graphic adjustments to Ukrainian norms: SL [a] – TL *a*, SL [l] – *л*, SL [e] – *e*, SL [n] – *н*. In Ukrainian, the double *-nn-* is simplified to a single *n*, which is a common adaptation. Finally, the Latin plural ending *-i* is replaced by the native Ukrainian plural noun ending *-и*.

Realia denoting **political / military coalitions** represent 1% of all realia. According to *The History of the Franks*, political and military coalitions are temporary alliances between tribes or peoples, usually formed for the purpose of defending against an enemy or attacking a neighbor. As an example, the *Frankish League* consists of a military-political alliance formed by several smaller Germanic tribes (the *Chamavi*, the *Chatti*, the *Bructeri*, the *Ansibarii*, and the *Tubantes*), which united against both the Roman Empire and barbarians as the Salian and Ripuarian Franks:

[...] *this general crossed the Rhine when the woods were leafless, ravaged the country of the Chamavi, Bructeri* [...] (James & Perry 1832, p.6). – [...] *цей полководець переправився через Рейн, коли ліси були безлисті та розорив землі племен гамавів, бруктерів* [...]. This example shows how the ethnonym *Bructeri* in the SL, which refers to an ancient Germanic tribal coalition, is rendered in the TL by phonetic and orthographic adaptation as *бруктери*. The **naturalized borrowing** technique is used in order to adapt it to the norms of Ukrainian pronunciation and spelling.

[...] *at the head of an innumerable host of mounted Huns; a race so singular in their aspect and habits as to seem scarcely human* [...] (James & Perry 1832, p.7). – [...] *на чолі незліченного війська вершників-гунів — народу, настільки дивного за своїм зовнішнім виглядом і звичаями, що здавався ледь людським* [...]. In this case, **transposition + naturalized borrowing** techniques are used. **Naturalized borrowing** is applied in the rendering of the SL *Huns* as *гуни* in the TL. The ethnonym is borrowed and adapted to fit the phonological and orthographic system of the target language. The structural shift from English to Ukrainian is a clear example of **transposition**. The adjective *mounted* is translated as a noun-based TL form *вершники*, and the word order is adapted to fit all the target language norms.

The realia related to **huge migratory confederations** are 4% of all others. New kingdoms were formed as large groups moved across Europe during the Great Migration. The *Goths* divided into *Ostrogoths* and *Visigoths*, the latter setting up a kingdom in southern Gaul with Toulouse as its capital. With the help of Gaul, the Alans and *Vandals* crossed over to Spain and North Africa, becoming known as destroyers. (KAMPF UM ROM, Historical glossary). Further examples can be found in the following sentence:

The boundary of the Burgundians on the side of Roman Gaul, was the Pagus Lingonicus (Upper Marne) [...] (James & Perry 1832, p.8). – *Кордоном бургундців на стороні Римської Галлії був Пагус Лінгонікус (Верхня Марна)* [...]. In this case, the technique of **naturalized borrowing** is used. It follows the fundamental principle of Ukrainian adaptation: foreign words are reshaped to suit the phonological, morphological, and orthographic systems of the target language while retaining their recognisability.

The quantitative analysis of the techniques used for rendering realia demonstrates the following result: naturalized borrowing (54%), borrowing (27%), established equivalent (8%), amplification (1%), pure borrowing (1%), calque (1%), pure borrowing + extratextual gloss (1%), amplification + pure borrowing (1%), generalization (1%), transposition (1%), borrowing + calque (1%), naturalized borrowing + extratextual gloss (1%), transposition + naturalized borrowing (1%). During translation, it is also crucial to pay attention to the structure of the term to avoid inaccuracies.

Conclusions

The translation project is based on the historical narrative the *The History of the Franks from their Origin to the Death of Charlemagne* by George P. R. James & Walter C. Perry, first published in 1832. The book explores many aspects of Frankish history, culture, military campaigns, political development, and social structure.

The book *The History of the Franks* is laced with realia that are culture-bound terms reflecting the unique blend of cultures that shaped Frankish society between the 3rd and 9th centuries AD. They were chosen the object of translation analysis due to their frequency, cultural density, and the need for applying appropriate translation techniques to preserve historical authenticity while ensuring target-text comprehensibility.

All the realia were classified into different semantic classes such as Roman and Germanic leaders, historians and scholars, Roman provinces, towns and settlements, historical territories, strategic forests, rivers as frontiers and thoroughfares, leisure activities, religion and beliefs, dignitary titles, historical legal sources, Old West Germanic tribes, political/military coalitions, huge migratory confederations.

The quantitative analysis of the techniques used for rendering realia shows the following result: naturalized borrowing (54%), borrowing (27%), established equivalent (8%), amplification (1%), pure borrowing (1%), calque (1%), pure borrowing + extratextual gloss (1%), amplification + pure borrowing (1%), generalization (1%), transposition (1%), borrowing + calque (1%), naturalized borrowing + extratextual gloss (1%), transposition + naturalized borrowing (1%).

Translation of realia is among the most challenging aspects of historical and literary translation, since it conveys the national and cultural characteristics of a particular people, era, or historical context. In particular, this issue is evident in the book *The History of the Franks*, as the work is rich in historical, social, military, and everyday details of early medieval Europe. The text contains names of tribes, titles, military ranks, cultural phenomena, etc., that do not have equivalents in Ukrainian. Hence, a translator should not just convey a word's literal meaning, but also preserve its historical and cultural context. Many concepts associated with Frankish society are incomprehensible to a modern reader without additional explanations or glossing, thus posing a challenge in translating cultural references.

Consequently, translating *The History of the Franks* is a complex and multifaceted process that requires carefully selecting translation techniques so that the historical atmosphere and cultural nuances of the SL can be accurately conveyed. Ultimately, this enables readers to gain a more profound insight into the historical processes and cultures that contributed to the formation of modern Europe, as well as a deeper awareness of the cultural, political, and social realities of the past.

List of references

1. Aixela, J. F. (1997). Culture-Specific Items in Translation. *Translation, Power, Subversion*, (Eds.), Alvarez, R. and Carmen-Africa Vidal, M., 52–78.
2. Collins Online Dictionary / Definitions, Thesaurus and Translations. Retrieved April 15, 2026, from <https://www.collinsdictionary.com/>
3. Dziak, M. (2022). Historical nonfiction. *Research Starters: Literature & Writing*. Retrieved: January 25, 2025, from <https://www.ebsco.com/research-starters/literature-and-writing/historical-nonfiction>
4. English-Ukrainian Dictionary Advanced / Англійсько-український словник Advanced (2023). Retrieved: February 26, 2026, from <https://dict.com/>
5. James, G.P.R., & Perry, W.C. (1832). *The history of the Franks from their origin to the death of Charlemagne*. Reading Hall.
6. KAMPF UM ROM Historical Glossary. Retrieved April 15, 2026, from <http://www.gkuehlmann.de/kureng/glossary.html>
7. King, C. (2017). Historical Fiction Is More Important Than Ever: 10 Writers Weigh In. *Literary Hub*. Retrieved: January 26, 2026, from <https://lithub.com/historical-fiction-is-more-important-than-ever-10-writers-weigh-in/>
8. Marley, D. (2025). Unveiling the Essence of Historical Fiction Novels. *Historium Press*. Retrieved: January 25, 2026, from <https://www.historiumpress.com/post/unveiling-the-essence-of-historical-fiction-novels>
9. Molina, L., & Albir, A. H. (2002). Translation Techniques Revisited: A Dynamic and Functionalist Approach. *Meta*, 47(4), 498–512. <https://doi.org/10.7202/008033ar>
10. Newmark P. (1988). *A Textbook of Translation*. Longman
11. Nussli, C. (2007), September). *The Complete Tabula Peutingeriana – a Roman Road Map compared with a modern map*. EurAtlas. Retrieved: February 23, 2026, from <https://www.euratlas.net/cartogra/peutinger/>
12. Oxford English Dictionary. Retrieved April 15, 2026, from <https://www.oed.com/>
13. Pedersen J. (2005). How is Culture Rendered in Subtitles? *MuTra 2005 – Challenges of Multidimensional Translation: Conference Proceedings*. Retrieved: April, 17, 2026, https://www.euroconferences.info/proceedings/2005_Proceedings/2005_Pedersen_Jan.pdf
14. Schäffner C., Wiesemann U. (2001). *Annotated Texts for Translation : English-German: functionalist approaches illustrated*. Multilingual Matters.
15. Turpin W. (2025). *Anonymi/Gesta Francorum*. Dickinson College Commentaries. Retrieved: February 23, 2026, from <https://dcc.dickinson.edu/gesta-francorum/intro/introduction>
16. van Drie, J., Braaksma, M., & van Boxtel, C. (2015) Writing in History: Effect of writing instruction on historical reasoning and text quality. *Journal of Writing Research*, 7(1), 123–156.
17. Watt, P. (2023). Historical Nonfiction: Definition and Examples. *Fictionary*. Retrieved: January 26, 2026, from <https://fictionary.co/journal/historical-nonfiction-definition-and-examples/>
18. Webb, A. (2021). What is the benefit of reading history books? *Popular History Books*. Retrieved: January 25, 2026, from <https://popularhistorybooks.com/2021/11/19/whats-the-benefit-of-reading-history-books/>
19. World History Encyclopedia. Retrieved April 15, 2026, from <https://www.worldhistory.org/Franks/>
20. Андриєнко, Т. (2016). Стратегії архаїзації та модернізації у перекладі художніх текстів XVI–XVII століть. *East European journal of psycholinguistics*, 3(2), 7–21.

21. Зорівчак, Р. (1989). *Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози)*. Вид-во при ЛНУ.
22. Карабан В. (2004). *Переклад англійської наукової і технічної літератури*. Нова Книга.
23. Кияк, Т., Науменко, А., Огуй, О. (2006). *Теорія і практика перекладу (німецька мова)*. Нова книга.
24. Коваленко О. (2002). *Хронологічно маркована лексика як фактор тексту в жанрі історичного роману (на матеріалі художньої прози В. Скотта)* [Дисертація, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова].
25. Ктитарова, Н.К., Воронова, З.Ю. (2013). *Теорія перекладу*. Навчальний посібник для спеціальності «Переклад». ДДТУ.
26. Ласінська Т. (2015). Переклад історизмів на позначення географічних та власних назв. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*, (34), 39–45.
27. Ласінська, Т. (2018). *Відтворення українською мовою історично маркованої лексики (на матеріалі перекладів художньої літератури періоду XVIII – XX ст.)* [Дисертація, Київський національний університет імені Тараса Шевченка].
28. Сараєва, О.(2023). Теоретичні рамки феномену “історичного наративу”. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського*. Серія: Історичні науки, 34(73), 123-128.
29. Сергєєва, О. (2020). Переклад історичних реалій в романах Вальтера Скотта. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*, (20), 41-44.
30. Ткачівська М. (2022). Особливості перекладу історично маркованої лексики в романі Ю.Андруховича “Коханці юстиції”. *Таврійські філологічні студії*, 25(2), 130-136.
31. Хавкіна, О., & Корінь, К. (2020). Відтворення українських історичних реалій англійською мовою (на матеріалі “Історії України” О. Субтельного). *Закарпатські філологічні студії*, 14(2), 107-112.

Appendix

Translation techniques used in rendering realia in the Ukrainian translation of *The History Of Franks*: quantitative perspective

